

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EKONOMICKÉ ŽURNALISTIKY

Proměny Jesenicka po odsunu německého obyvatelstva

Transformation of Jesenicko after the Expulsion of the German Population

Student:

Barbora Morysová

Vedoucí bakalářské práce:

Doc. PaedDr. PhDr. Milan Sekanina, CSc

Ostrava 2016

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra ekonomické žurnalistiky

Zadání bakalářské práce

Student: **Barbora Morysová**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 7202R020 Ekonomická žurnalistika
Téma: **Proměny Jesenicka po odsunu německého obyvatelstva**
Transformation of Jesenicko after the Expulsion of the German Population
Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
  2. Odsun německého obyvatelstva z Československa po roce 1945
  3. Situace na Jesenicku po skončení 2. světové války
  4. Využití řešené problematiky v žurnalistice
  5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

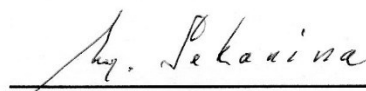
BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery, 2012. 304 s. ISBN 80-86010-55-4.
HRUŠKA, Emil. *Sudetoněmecké kapitoly*. Praha: BMSS-Start, 2008. 296 s. ISBN 978-80-86140-49-0.
STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 - 1947*. Praha: Academia, 1991. 536 s. ISBN 80-200-0328-2.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Doc. PhDr.PaedDr. Milan Sekanina, CSc.**

Datum zadání: 20.11.2015

Datum odevzdání: 06.05.2016

_____
Doc. PhDr.PaedDr. Milan Sekanina, CSc.
vedoucí katedry

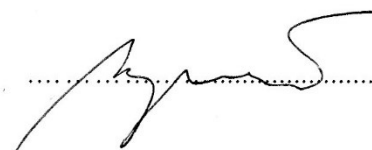

_____
prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala sama s využitím zdrojů uvedených v seznamu použité literatury.

V Ostravě dne 6. května 2016

A handwritten signature in black ink, written over a horizontal dotted line. The signature is stylized and appears to be a cursive representation of a name.

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala především vedoucímu mé práce Doc. PhDr. PaedDr. Milanu Sekaninovi, CSc. za vstřícné rady a trpělivost a také všem, kteří mi byli nápomocní při hledání informací a obohatili svými radami tuto práci.

Obsah

1	Úvod	3
2	Odsun německého obyvatelstva z Československa po roce 1945	6
2.1	Vývoj česko-německých vztahů na naše území	6
2.2	Německá menšina v osvobozeném Československu	16
3	Situace na Jesenicku po skončení 2. světové války	23
3.1	Jesenicko bezprostředně po 2. světové válce	23
3.2	Vymezení politického okresu Jeseník	28
3.3	Zaniklé a téměř zaniklé osady v bývalém politickém okrese Jeseník v důsledku odsunu jejich původních obyvatel	34
4	Využití řešené problematiky v žurnalistice	40
4.1	Úvodní článek	40
4.2	Interview	44
4.3	Anketa	47
4.4	Recenze	49
5	Závěr	51
	Seznam použité literatury	53

1 Úvod

Odsun německého obyvatelstva z pohraničních oblastí je ještě v dnešní době stále diskutovaným tématem. Bakalářská práce má název *Proměny Jesenicka po odsunu německého obyvatelstva*, což jsem si vybrala z důvodu pochopení bližších souvislostí této problematiky a zjištění dopadu, jaký měl na tuto sudetskou oblast. V bakalářské práci využiji metodu analytickou, popisnou a historickou.

Jesenicko se nachází na severovýchodě České republiky v Dolním Slezsku s výjimkou obce Ostružná, která leží na Moravě, s převážně horským terénem. Tato práce se zabývá děním v politickém okrese Jeseník, který byl k roku 1948 tvořen okresy Vidnava, Javorník, Zlaté Hory a Jeseník. Na západě i na severu byla hranice okresu současně státní hranicí s Polskem, do roku 1945 s Německem.

Kvůli válečným konfliktům bylo Jesenicko postiženo demografickými změnami, načež odsun Němců po roce 1946 měl největší dopad na prosperitu regionu. Protože se do roku 1946 jednalo převážně o německý region, odsunem původního obyvatelstva byly zpřetrhány všechny historické duchovní vazby s minulostí.

Jak jsem již zmínila, Jesenicko bylo obýváno do konce druhé světové války převážně Němci a to z 99,9 %. Z toho důvodu není v dnešní době angažovanost občanů, co se týká připomínání historie, příliš velká, protože nemají k Jesenicku citové ani generační vazby. S tím souvisí také vydaná literatura, které je oproti jiným regionům (například Hlučínsko) velmi poskrovnu. S orientací mezi publikacemi mi vypomohla historička Vlastivědného muzea Jeseník Michaela Kollárová, na jejíž doporučení jsem čerpala z publikací vydaných Hnutím Brontosaurus Jeseníky, dále s pečlivě zpracovanou literaturou Jesenického patriota Tomáše Knoppa a Tomáše Staňka, který napsal několik publikací týkajících se Němců žijících na území dnešní České republiky.

Cílem bakalářské práce je objasnění situace vzniku odsunu Němců, přičemž je vysvětlen z dlouhodobého hlediska vztah mezi Čechy a Němci a jejich soužití na našem území a jejich postavení po 2. světové válce. Dále se analýza zaměřuje na dopady odsunu, konkrétně na oblast Jesenicka, a to po stránce historické, demografické a ekonomické,

a vyvozuje závěry. Období, kterým se práce zabývá, je zasazeno do časového pásma během 2. světové války a bezprostředně po ní, popřípadě srovnává stav po válce a stav nyní.

O vysídlování německého obyvatelstva bylo rozhodnuto, zatím bez souhlasu světových velmocí, ještě během 2. světové války. V té době to byl proces námi Čechy obecně podporovaný, protože jsme jako národ cítili křivdy ze strany Německa ve spojitosti s Mnichovským diktátem a okupací Protektorátu Čechy a Morava. Odsun a jeho dokončení byl podle Edvarda Beneše důležitým krokem k obnovení Československé republiky.

Mnozí neznají historické souvislosti, které vedly k vysídlení původních obyvatel německé národnosti. První zmínky o soužití Čechů a Němců nacházíme již ve 13. století, kdy na našem území probíhal proces kolonizace, a osídlovaly se volné zemědělské plochy. Toto společné soužití původně dvou etnických skupin, později národů, popisují v první kapitole své bakalářské práce.

Pro pochopení problematiky odsunu je důležité rozumět vývoji česko-německých vztahů. Dá se říci, že po několik staletí žili Češi i Němci vedle sebe jako rovnocenní lidé. Tato kapitola se podrobně zabývá vývojem vztahu mezi Čechy a Němci a analyzuje příčiny konfliktu, který měl za následek poválečné vysídlení německých obyvatel. Druhá část kapitoly přibližuje průběh odsunu v Československu, období bezprostředně po něm a objasňuje situaci, v jaké byla německá menšina. Ještě před koncem 2. světové války probíhal tzv. Divoký odsun, který neměl pevný řád a ve spojitosti s nímž bylo použito mnoho násilí. Na podzim po válce už probíhal organizovaný odsun, který měl jasně stanovená pravidla.

Druhá kapitola nabízí pohled na situaci na Jesenicku po druhé světové válce. Stejně jako ostatní pohraniční oblasti i zde byla vysídlena nemalá část původního německého obyvatelstva. Pro objasnění jsem vymezila tehdejší politický okres Jeseník a uvedla stav obyvatelstva před a po druhé světové válce. Dále jsem uvedla informace o dopadu odsunu na osady přidružené k obcím v bývalém politickém okrese Jeseník a srovnala jejich stav.

V žurnalistické části se zabývám především vlivem odsunu na krajinu, obyvatelstvo a předkládám svědectví pamětníků i jejich dětí, kteří na Jesenicku žili. Vysídlení tak velkého počtu obyvatelstva s sebou nese riziko, že kraj nebude nikdy obnoven ke své

původní ekonomické prosperitě. V anketě se proto ptám mladých lidí pocházejících z Jesenicka, jak vidí svoji kariérní budoucnost v tomto kraji.

2 Odsun německého obyvatelstva z Československa po roce 1945

2.1 Vývoj česko-německých vztahů na naše území

Česko-německé soužití na území České republiky sahá až do 13. století, kdy k nám přicházeli noví obyvatelé za účelem využití volné zemědělské půdy. „Začala středověká kolonizace, zvaná později historiky ‚velká‘, ‚vnější‘ či také ‚německá‘. Poslední označení pramení z toho, že noví obyvatelé přicházeli především z německých zemí.“ (Zdeněk Beneš a kolektiv 2012, s. 13) Češi a Němci žili vedle sebe po dlouhá staletí. Podle dnešní historické terminologie se během 18. a 19. století z Němců a Čechů, kteří byli doposud jen etnickými skupinami, staly národy. Hovoříme zde o procesu nacionalizace, který postupně zasahuje do všech oblastí života. „V českých zemích se formovaly do sebe se uzavírající národní společnosti, jejichž soužití se stává stále konfliktnější.“ (Beneš a kolektiv, s. 28) Krizi ve vztazích vyvolalo koncem 19. století jazykové nařízení, které z části zrovnoprávněvalo češtinu s němčinou. (Emil Hruška 2008)

Postupem času se národnostní problémy prohlubovaly a myšlenky na odstoupení části našeho území ve prospěch Němců se stávaly čím dál tím víc realističtější. Na jedné straně se uvažovalo o odsunu Němců z Čech, na straně druhé zase o vyhnání Čechů do Bosny. (Beneš, 2012) V této době to byly ale jen hypotézy, které neměly žádný politický vliv na situaci. Na přelomu 19. a 20. století začal český potenciál sílit, už jsme nebyli jen stínem Němců, ale zcela vyrovnaným národem. Mluvílo se o „pozitivním národohospodářském vlastenectví“ (jak řekl Albín Bráf). Češi nakupovali od českých obchodníků, podnikatelé spolupracovali s českými podnikateli a u Němců platilo to samé. Během první světové války se předpokládalo, že země Rakouska-Uherska budou podřízeny německému charakteru a zcela zmizí potenciál národnostně se vyvíjet, což se týkalo především českého národa. Nicméně toto období odstartovalo novou éru společného soužití s Němci na našem území. (Beneš a kolektiv 2012) Ti byli v tomto státním útvaru menšinou, která tíhla jazykově, kulturně i politicky k německým zemím. V Čechách se mluvílo o budoucím demokratickém vývoji a soužití spolu s Němci. Ti ale svou předchozí privilegovanost nechtěli opustit. Úředním jazykem byla v Česku čeština

a na Slovensku slovenština. Prezident Tomáš G. Masaryk se ale zasazoval o přidání německého jazyka jako rovnoprávného, a také o přidání německých ministrů do československé vlády. Po 1. světové válce vznikly nové hranice republiky a s ní na našem území zůstalo 6 milionů německého obyvatelstva. (Hruška Emil, 2008) V období první republiky byla otázka týkající se menšiny poměrně častá. Netýkalo se to jenom našeho státu, ale také spousty dalších. Proto se tato otázka řešila na světové úrovni. „Mimořádný vliv na postavení menšin v první ČSR i dalších státech meziválečné éry měla zejména mezinárodněprávní ochrana menšin pod záštitou Společnosti národů¹.“ (Zdeněk Beneš a kolektiv, s. 65). Ochrana menšin byla založena na několika mezinárodních smlouvách, které byly uzavírány v meziválečném období a významně se rozvíjely. Mimo mezinárodní smlouvy bylo Československo vázáno také na dvoustranné smlouvy uzavřené s Polskem, Německem a Rakouskem. Společnost národů chtěla zabránit situaci, kdy by stát diskriminoval a potlačoval menšiny. Závazky plynoucí ze smlouvy byly zakotveny v Ústavní listině². Příslušníci menšin si mohli stěžovat na porušování smluv prostřednictvím petic, které u nás většinou německá menšina hojně využívala. Petice byly různorodé, podávaly je skupiny, ale také jednotlivci. Stěžovali si na školství, pozemkové reformy, zestátnění lesů, nedodržování smluv, propouštění státních úředníků, kteří patřili k menšinám a mnoho dalšího. Úspěšnost podaných petic byla většinou minimální. (Hruška 2008)

Němečtí politici zaujímal negativní postoj k vzniku Československého státu. Představitelé Němců žijících v Čechách a na Moravě vyhlásili na našem území čtyři německé provincie, které měly být připojeny k německému Rakousku. (Beneš a kolektiv 2012) Díky mírové smlouvě k tomu nedošlo. Na jedné straně s tímto pokusem o odtržení území Češi nesouhlasili, protože by byla popřena existence právě vzniklého státu a na straně druhé by se tím zvrátil výsledek války, kdy ČSR bylo vítězným státem a Německo poraženým. Československá vláda provedla opatření a vydala příkaz o obsazení pohraničí armádou. Vše proběhlo v tichosti s podporou německých diplomatů, kteří doporučovali co největší přizpůsobení německé menšiny českému národu. (Beneš a kolektiv 2012)

---

¹ Založená 1919 s cílem zajistit mír a spolupráci mezi národy. Základní listinou byl Pakt společnosti národů. Jejím nástupcem se stala v roce 1946 Organizace spojených národů.

² Podle serveru Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna: První definitivní ústavou. Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. Hlava šestá, ochrana menšin národních, náboženských a rasových.

Na popud měnové odluky³ od Rakouska, která byla provedena roku 1919, vyhlásili představitelé německých stran v Československu stávkou, která probíhala v klidu, s výjimkou Kadaně, kde Němci napadli policii a vojsko a ti zasáhli proti nim. Na místě zemřelo téměř 200 Němců. To poznamenalo vzájemné česko-německé vztahy na dlouhou dobu. Negativistický přístup politických Němců u nás ale postupem času začal slábnout a zesiloval k aktivismu. Ten přinášel větší loajalitu k Československu a podporoval demokracii ve státě. (Beneš a kolektiv 2012)

V roce 1927 vstoupily opět německé strany do vlády, nyní již ne za účelem sblížení národů, ale za účelem vytvoření vládní koalice agrárních stran bez socialistů. Jednalo se o období nejvyšší prosperity, kdy zvláště průmyslové pohraničí osídlené Němci vykazovalo nárůst mezd. Tímto neměli němečtí obyvatelé ekonomické důvody ke stavění se proti státu. (Hruška, 2008)

V době dopadu hospodářské krize byl stát nucen stále více zasahovat do ekonomiky. Obtíže, které se vlekly v důsledku krize, měly u nás pomalejší průběh než v Německu, tím českoslovenští Němci viděli, že se Hitlerovské⁴ Německo rychleji a efektivněji krize zbavilo a začali sympatizovat s diktaturou a státními intervencemi. Právě německého obyvatelstva žijícího v pohraničí se krize dotkla nejvíce. Podniky, které produkovaly textilní, potravinářskou, hračkářskou výrobu či výrobu porcelánu, začaly stagnovat nejen z důvodu závislosti na exportu, ale také nepotřebnosti zboží. (Beneš a kolektiv, 2012) Tyto okolnosti se začaly projevovat v psychické stránce obyvatelstva, lidé měnili své politické názory a u Němců opět začal sílit negativismus. V této době vznikla Sudetoněmecká vlastenecká fronta, v jejímž čele stál Konrád Henlein. Později se přejmenovala na SdP (Sudetendeutsche Partei). (Hruška 2008)

Preference československých Němců se měnily s volbami v roce 1935, kdy jimi byla zvolena strana Sudetendeutsche Partei (SdP), která inklinovala k nacismu a mezi sudetskými Němci byla téměř monopolem. Průběh této situace byl zapříčiněn především různým vývojem světové hospodářské krize u nás a v Německu a vzestupem Hitlerovy strany. (Hruška 2008) Začaly se projevovat ideály nacisticky orientovaných stran o velkém Německém státě, přičemž nešlo pouze o zabránění německého obyvatelstva, ale

---

³ Podle ČNB. 1919, oddělení od Rakousko-Uherské měny. Zadržení poloviny obíhajících platidel a okolkování bankovek.

⁴ Adolf Hitler (1889-1945). Od roku 1933 Německý kancléř a diktátor.

s nimi i půdy. Nakonec měla vzniknout Velkoněmecká říše, která měla mít jednoho vůdce a jejíž území mělo být zcela germanizováno. (Beneš a kolektiv 2012)

Strana SdP a další stejně orientované strany byly roku 1933 v ČSR zakázány. Záhy vznikly ale nové, řekněme jen na určitou dobu přejmenované strany, které byly svou ideologií velice podobné. Někteří sudetští nacionalisté ale čistě nacistickou ideologií neakceptovali a přikláněli se k teorii sociologa Othmara Spanna. Takzvaný „spannismus“ podporoval myšlenku autoritativního státu, demokratické principy měly být potlačeny na úkor stavovského uspořádání (Hruška 2008), které tvořilo uskupení moudrých a intelektuálních lidí, v jejichž čele měl stát vůdce. Tato ideologie byla nacismu velice podobná, ale zcela se s ní neztotožňovala, takže nebyla nacisty přijata. V Československu měl ale spannismus své stoupence, kteří se ho snažili aplikovat do návrhů na řešení českoněmecké otázky. „Jejich přijetí by znamenalo změnu ústavy ČSR, popření principů demokracie v německých částech republiky a zavedení prvků totalitarismu, včetně vůdcovského principu a rasové ideologie.“ (Beneš a kolektiv 2012, s. 90) Záměrem návrhů bylo konečné semknutí s Německou říší a ztráta autonomie naší země, proto tyto návrhy nebyly přijaty. V tomto období myšlenka na připojení nejen Sudet, ale také celých Čech a Moravy k Říši zaznívá čím dál, tím častěji.

Roku 1937 se začala vyostřovat situace kolem pohlcení Československa Německem. Vytrvalý nátlak Německa na Československo se začal proměňovat v pomalý úspěch a nyní se jen řešilo, jakou formou bude dosaženo zabránění území či zničení země. Strana SdP mohla díky pražské neochotě přistoupení k dohodě poukazovat na to, že neplní její požadavky. Pro Hitlerovu Říši tak bylo snadnější obhájit jeden z jejích cílů a tím bylo zničení Československa válečnou cestou. Západní mocnosti se k tomu nestavěly negativně, ale v zájmu míru doporučovali vyřešit tuto situaci neagresivní cestou. Konečná a rozhodující fáze proběhla o rok později při Hitlerově projevu ke své Říši. Rozhodl o převzetí odpovědnosti za deset milionů Němců žijících ve dvou sousedních státech. (Čelakovský Bořivoj, 1999) Britská vláda v čele s Chamberlainem mu v tom byla oporou, protože sám Chamberlain prohlásil, že by se malé národy neměly spoléhat na záštitu Společnosti národů. Jako první bylo k Německu připojeno Rakousko. (Čelakovský Bořivoj, 1999) Hned nato se začala aktivně řešit otázka připojení Československa. V dubnu téhož roku byly na setkání Sudetoněmecké strany (SdP) představeny takzvané karlovarské požadavky, které vycházely z požadavků Adolfa

Hitlera. Pro představu se jednalo například o „zákonnou ochranu pro německé občany státu vně německého území“ nebo „odstranění křivd vůči Němcům od roku 1918 a náhradu škod“, jak popisuje Beneš (2012, s. 103). Pro československou vládu byly tyto požadavky nepřijatelné a absurdní, protože by se části území staly nacistickými.

Československá vláda se snažila různými úvahami reagovat na situaci, ale nebylo východisko, které by ji mohlo zvrátit. Jedinou možností, která nabízela podporu Británie a Francie byl Benešův návrh na přestavění Československa jakožto státu národního na národnostní, což by ale znamenalo vítězství SdP. (Beneš a kolektiv 2012) Na druhou stranu by tento krok znamenal slib anglické a francouzské vlády, která by poskytla vojenskou pomoc za situace, kdy by SdP trvala na karlovarských požadavcích. Hitlerovi a předsedovi strany Konrádovi Henleinovi se tyto kroky nelíbily a vydali zprávu o odmítnutí této situace, protože se nejedná „o mírové řešení sudetské otázky v rámci československého státu“. (Beneš 2012, s. 104) Spojenectví s Francií a Británií bylo ale pouze falešnou proklamací, protože nepředpokládala, že by Československá vláda přistoupila na Hitlerovy podmínky. O osudu Československa už bylo prakticky rozhodnuto. (Hruška 2008)

Okolnosti odstartovaly vlnu plánů strany SdP, kdy první tři byly zamítnuty britskou vládou, neboť se převážně jednalo o úplné zničení Československa. Ve čtvrtém plánu přijal Beneš větší část karlovarských požadavků. Z hlediska historického se zdá být tento krok nepochopitelný, ale Beneš stále doufal v mírovou pomoc francouzské a britské velmoci. Byl si vědom, že význam tohoto plánu je politické taktizování, jak je československý národ ochoten jít až na samou hranici. Vláda schválila sudetoněmecký program a vyhlásila hned druhým dnem. Prezident Beneš takto reagoval: „československá vláda šla do nejzazších mezí. Nikdo na světě nemá práva žádati po ní víc. Učinila všechno, co mohla, pro mír. Není prý tak rozumného národa na světě jako národ československý. Jen blázen by takových návrhů nepřijal. Jestliže tento návrh nebude akceptován, pak to znamená, že Hitler žene věci vědomě do války.“ (Beneš Edvard 2013, s. 214) V Benešově prohlášení jde cítit, že tuší, jaký bude následující vývoj situace. V podstatě pro Hitlera i Henleina to byly až příliš dostačující zprávy. K vyřešení sudetské otázky to ale nestačilo, měli v plánu udělit Československu poslední úder. (Duffack 2010) Hitler začal podněcovat německé radikály k útokům v Československu. Ještě nepřišla chvíle, aby poslal armádu. Čekal, že toto jednání bude mít mezinárodní

důsledky a také se tak stalo. Zděšení z přicházející války znepokojilo Británii v čele s Chamberlainem. Ten navštívil německého vůdce a společně také s Francií se dohodli na smírném územním řešení. Tedy že Československo odevzdá náležité území Německu a tím bude uzavřen mír, aniž by došlo k válečným střetům. Konečným východiskem měla být po souhlasu československé vlády s odebráním sudetoněmeckého území záruka velmocí, že nedojde k dalšímu oklešťování státu. (Popisuje Beneš, 2003) V občanech Československa se zvedla vlna odporu a demonstracemi dávali najevo nespokojenost s podobou republiky, kterou má získat Československo. (Beneš a kolektiv 2012)

Vyhrocené události dospěly ke dni Mnichovské konference 29. září 1938, kde se sešli zástupci čtyř mocností, které měly v Evropě v té době rozhodující slovo. Za Německo to byl Adolf Hitler, který psychologicky tlačil na Československo ohledně rozpoutání války, za Británii Neville Chamberlain, jehož politika byla charakteristická v ústupcích Německu za účelem smíru. Pravdou je, že se spíše snažil touto cestou získat si velké Německo jako svého spojence. Za Francií byl přítomen premiér Édouard Deladier a za Itálii to byl Hitlerův spojenec a fašistický diktátor Benito Mussolini. (Beneš a kolektiv 2012) Tito čtyři představitelé drželi osud Československa ve svých rukou a všichni Mnichovskou dohodu podepsali. Tak mělo dojít k odtržení části našeho území nehledě na situaci politickou, sociální či národnostní. (Beneš a kolektiv 2012) Oblasti, kde žilo více než padesát procent německého obyvatelstva, připadly danému státu. (Sekanina, Geršlová 2002)

Hitlerův Mnichovský úspěch pro nás byl zdrcující a zcela popřel suverenitu a ideje Československé republiky. „Území Československa se zmenšilo o 30 %, počet obyvatel klesl o více než třetinu a za novou hraniční čarou zůstalo téměř milion a půl Čechů, Slováků a Ukrajinců.“ (Sekanina, Geršlová 2002, s. 59) Republice zbylo necelých sto tisíc čtverečních kilometrů a devět milionů obyvatel. (Beneš a kolektiv 2012)

Den po Mnichovském diktátu se začalo se stahováním Československých armádních jednotek z vytyčených území a začalo jejich obsazování německou armádou. Pod nátlakem Polska jsme navíc ještě přišli o část území na Těšínsku a na své si také přišlo Maďarsko, které se přihlásilo o úrodný jih Slovenska. Prezident Edvard Beneš rezignoval na svoji funkci prezidenta a odletěl do londýnského exilu. Období, ve kterém

byla zrovna naše rozervaná republika, je nazýváno tzv. Druhá republika⁵. Až dva měsíce po Mnichovu byl zvolen nový prezident republiky Emil Hácha, který začal s aktivním jednáním Henleinovy Sudetoněmecké strany. (Beneš a kolektiv, 2012) Snažil se různými způsoby urovnat situaci a rozpory s Hitlerem, ten ho ale bral jako další loutku. Dříve demokratická republika se za Háchy proměnila v autoritářský diktát. Mezitím už Hitler připravoval konkrétní kroky k zabrání celého Československa. (Heyduk, Kvaček 2011)

Je nutno také podotknout, že Slovenská vláda pod vedením Jozefa Tisa vznesla požadavek na osamostatnění a ustavení vlastních orgánů. Tak se z naší bratrské země stal samostatný celek a společně jsme nesli název Česko-Slovensko. Toto státní uskupení však nevydrželo dlouho. 14. března 1939 byl vyhlášen samostatný a nezávislý Slovenský stát po předchozím jednání Jozefa Tisa s Adolfem Hitlerem. (Beneš a kolektiv 2012) Hned druhý den podepsal Emil Hácha⁶ v Berlíně protokol, který uváděl, že v zájmu míru vkládá prezident Československé republiky plnou důvěru v Německou říši a Vůdce toto prohlášení přijal s rozhodnutím, že bere český národ pod ochranu své říše. (Beneš a kolektiv, 2012) Principy demokracie byly definitivně pryč, pražská vláda se musela podřídit německé, náš stát se stával autoritativním s konečnými fašizačními prvky.

Když došlo k rozpadu Rakouska-Uherska a vznikl nový nástupnický stát, utvořily se hranice Československa, v němž žili Němci jako největší česká menšina. Tomáš Garrigue Masaryk v té době prosazoval němčinu jako další národní jazyk, snažil se dostat německé ministry do křesel vlády a i při neangažovanosti sudetoněmeckého obyvatelstva byla tato doba u nás spíše proněmecká. Snahou bylo spřátelení s německým národem, protože jak již zaznělo, Němci nepočítali příliš s tím, že by vznikl nástupnický stát Československo, ale že tyto země pohltní spolu s Rakouskem a vznikne Velkoněmecká říše. Zde by obyvatelstvo mohlo cítit krivdu ze stran Němců, kteří chtěli jejich demokratickou československou zemi zgermanizovat.

Postupem času se situace začínala vyostřovat, vznikaly německé strany pro německé obyvatelstvo žijící u nás. Nyní ne za účelem „spřátelení se“, ale za účelem politického směru, který Němci zastávali. Spokojenost německých Čechů byla hodně ovlivněna ekonomickou situací uvnitř státu. V období ekonomické prosperity

---

⁵ 30. 9. 1938 - 15. 3. 1939, kdy vznikl Protektorát Čechy a Morava. (Geršlová, Sekanina 2002)

⁶ Podle serveru Pražský hrad: Emil Hácha (1872-1945). Prezident Česko-Slovenské republiky a prezident Protektorátu Čechy a Morava.

nevykazovali vyšší nespokojenost, měli ustálené politické názory. V době krize začali sudetští Němci tíhnout k nacistickému Německu, v jehož čele stál Hitler. Průběh krize u nás byl pomalejší než i přes četné vládní intervence, než v Německu, kde v období našeho ekonomického dna už se Německo dostávalo z recese. V tomto období (30. léta) vznikla právě Sudetoněmecká strana SdP v čele s Konrádem Henleinem, která vykazovala znaky nacismu, protože si samozřejmě brala za příklad nacistické Německo. Postupem času se u sudetských Němců stala téměř monopolem a byla zainteresována do všech operací týkajících se územního „vyrovnaní“ mezi Československem a Německem. Naše autonomní slovo se pomalu začalo vytrácet s Hitlerovým tlačem na odebrání našeho území. Zde mohli obyvatelé Československa pocítit další křivdy. Nejen že na sudetských územích žili němečtí obyvatelé, kteří se neměli zájem stěhovat či být pod říšskou diktaturou, ale mezi nimi byla spousta Čechů, kteří Čechy chtěli zůstat. A celkově se pohraničí nedařilo špatně. Bylo hustě osídleno, nacházely se zde četné průmyslové podniky (např. textilní, sklářské). Boj o území jsme prohráli a nemohli jsme ho ani příliš ovlivnit. Byli jsme malým státem uprostřed Evropy a Hitlerova manipulace si získala na svoji stranu světové velmoci, které rozhodly za nás. Naše demokratická republika by se nikdy území nevzdala, pokud by nebyla pod nátlakem a pohrůzkou války. Nicméně došlo až na Mnichovskou dohodu, kdy utrpěla republika nejen ztrátu obyvatelstva a území, ale značně také ztrátu hospodářskou. Zde vyvstává otázka, jestli tato situace už zažehla podnět pro pozdější vysídlení sudetských Němců. Nenávist vůči Říši a Hitlerovi se stupňovala. Lidé nemohli pochopit, co se vlastně stalo a jestli bylo dobře, že v pohraničí nebydleli. V tomto pomnichovském období se už tvořilo podhoubí pro pozdější vysídlovací plány.

Adolf Hitler vydal příkaz k vpochodování své armády na území Čech a Moravy pod záminkou, aby odzbrojili naše ozbrojené síly a teroristický režim, který u nás údajně panuje. Druhý den na to vydal prohlášení o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Jednalo se o druhou okupaci na našem území – první byla situace po Mnichovu, i když byla zabrána jen třetina území. Vznik Protektorátu byl obhajován tím, že české země patřily po tisíc let Německé říši a že „český národ není schopen vytvořit a udržet svůj stát“. (Beneš a kolektiv 2012, s. 114) Na našem území byly rozmístěny německé oddíly, zvláštní postavení měli sudetští Němci, kteří přímo spadali k říšským občanům. Princip protektorátu a německá okupace se postupně promítaly do všech oblastí života. Němečtí úředníci byli dosazováni do českých ministerstev, Němci se začali objevovat také

v zastupitelstvech českých měst. „Na protektorátním území tak existovala dvojí správa – jedna pro Němce coby říšské občany, druhá pro protektorátní příslušníky, která byla té první podřízena.“ (Beneš a kolektiv 2012, s. 115)

Začínalo být zřetelné, že zřízený Protektorát Čechy a Morava je jen přechodným stádiem ke konečnému připojení českých zemí k Říši. V tuto dobu už byl náš nepřítel jasný a otázka vystěhování sudetských Němců zde tvořila významný mezník. (Beneš a kolektiv 2012) V antihitlerovské Evropě se během druhé světové války začaly prosazovat požadavky na „tvrdý a nekompromisní postup vůči německé menšině.“ (popisuje Staněk 1991, s. 32) Edvard Beneš v londýnském exilu rozpracovával spolu s dalšími politiky různé plány na vyřešení problému s německou menšinou u nás. V roce 1943 už Edvard Beneš aktivně řešil uspořádání Československa po válce za předpokladu, že by Německo bylo poraženo a s tím byla spojena sudetoněmecká otázka. Beneš začal řešit odsun Němců radikálním způsobem, konec války bude pro fašistické násilníky krvavým koncem. Měl v plánu uspořádat nové Československo jako národní stát Čechů, Slováků a karpatských Ukrajinců bez ochrany menšin, které se z větší části odsunou (v případě Maďarů se počítalo s jakousi výměnou a vysídlením obyvatelstva). První úvahy o počtu odsunutých bylo asi 1 – 1,5 milionů osob a dalších 700 000 Němců, kteří měli opustit území v důsledku úpravy hranic. (Staněk 1991) Každý sudetský Němec, který se nepostavil nacismu, bude muset odejít ihned po znovuzřízení Československé republiky, jinak by vznikla trvalá občanská válka mezi sudetskými Němci a Čechy, nechal se slyšet Edvard Beneš. Počítalo se ale také s odsunem ostatních osob, které se přímo neprovinily, v tomto případě přicházelo řešení určité finanční náhrady nebo že by si tyto osoby mohly vzít s sebou osobní majetek. (Staněk 1991) Provinilým Němcům měl být zkonfiskován majetek a následně mělo dojít k vysídlení. Prezident Beneš uvedl ve svém rozhlasovém projevu k vlasti 10. června 1944: „Nechceme mstu a nebudeme provádět mstu. Nechceme a nebudeme ničit německý antifašistický lid. Ale odčiníme v každém případě všechno to, co zlého nám německý fašismus provedl...“ (R. Hilf, Deutsche und Tschechen... in Staněk 1991) Už v této době šlo cítit, že Beneše poznamenávala koncepce kolektivní viny celého německého národa. Podle něho měl být Německý národ potrestán za provinění vůči celému světu. Jak se vyvíjela situace na frontách ke konci války, začal dojem kolektivní viny spadat plošně na okupované země za všechny ty útrapy, které jim Německo přineslo. Tyto názory zastávali také představitelé západních velmocí.

Samozřejmě ale značná část politiků a žurnalistů odmítala násilný odsun menšin jako oplátku za okupování fašistickým Německem. (Hruška 2008)

Významným mezníkem bylo memorandum československé vlády předané v Londýně 23. listopadu 1944, které obsahovalo důvody k vysídlení většiny německého obyvatelstva po skončení druhé světové války. Memorandum uvádělo, že by Československo mělo opustit z celkového počtu 3 200 000 osob téměř dvě třetiny (Staněk 1991), maximálně 800 000 Němců by mohlo zůstat (Beneš a kolektiv, 2012), dále se počítalo s tím, že zhruba 500 000 nacistů uprchne ještě před koncem války a organizovaný odsun by se měl týkat nejméně 1 600 000 osob, které budou organizovaně vysídlovány do Německa. Transfery budou probíhat klidnou a lidskou cestou v rozmezí dvou let. (Hruška 2008) Němci, kteří po odsunu zbyli, nebudou občansky diskriminováni, ale nedostanou žádná zvláštní práva, například jazyková privilegia, která tvořila nejdůležitější rys v právech menšin. (Beneš a kolektiv 2012) Memorandum sice získalo sympatie západních velmocí, ale stále se čekalo na jasné vyjádření a svolení k odsunu. Beneš byl žádán, aby nepodnikal kroky k odsunu obyvatelstva, aniž by s ním souhlasili všichni Spojenci. Důležitým dokumentem byl program Národní fronty Čechů a Slováků neboli Košický vládní program z 5. dubna 1945, který v šestnácti kapitolách objasňoval poválečný vývoj v Československu. Řešení německé otázky byla stanovena rámcově v 8. kapitole. Jednotlivá pravidla byla vypsána ve čtyřech bodech. Němcům, kteří měli československé občanství před Mnichovem a byli antifašisté, mělo být občanství potvrzeno, ostatním československým Němcům mělo být občanství zrušeno. Dále Němci, u kterých se předpokládalo, že budou odsouzeni, měli být zbaveni občanství a vykázáni z republiky. Němci, kteří se na naše území nastěhovali během okupace, měli být odsunuti ihned. (Staněk 1991) Košický vládní program nebyl definitivním řešením problému. Vysídlování obyvatelstva se podle toho týkalo pouze cizinců, přistěhovalců nebo osob, které se nějakým způsobem provinily. Později zjistíme, že realizace odsunu neproběhla úplně podle programu. Tři velké velmoci se stále k dohodě přesně nevyjádřily a českoslovenští diplomaté se snažili situaci zaplnit. Díky tomuto čekání se později příprava a aplikace vysídlování obyvatelstva připravovala „za pochodu“ hned po osvobození v květnu 1945. Následovala další vyhlášení, která upravovala otázku každodenního života. Němečtí obyvatelé měli zákaz volného pohybu v pohraničí, měli určený čas pro nákup, vytlačovala se němčina. Šlo o jakousi odplatu Němcům ukázat, jak si žil český národ během německé okupace. (Beneš a kolektiv 2012)

2.2 Německá menšina v osvobozeném Československu

Poslední měsíce války byly chaotickým obdobím. Bylo obtížné stanovit přesný počet německého obyvatelstva kvůli zvýšeným masovým a nekontrolovatelným migracím. Odhadem v této době obývalo československé území více než 4 000 000 Němců. Většina z nich byli usedlíci a téměř milion tvořili uprchlíci ze Slezska a z východní části Říše. Podle vydaných potravinových lístků žilo v květnu 1945 v sudetských oblastech 3 325 000 lidí, z toho přes půl milionu Čechů a jiných národností. (Beneš a kolektiv 2012)

Nervozita s koncem války stoupala, blížila se porážka nacistického Německa. Mnozí Češi cítili touhu po pomstě, odvetě za nespravedlivých šest let plných teroru, okupace a germanizování. V tomto období byla kolektivní vina Němců a obecná nenávist vůči nim zesílena. Svou roli v tom sehrály také koncentrační tábory, které byly rušeny a vězni transportováni pryč. Postupně vycházely na povrch skutečnosti, které se tam děly. Situace se vyhrocovala také mezi německým obyvatelstvem. Před příchodem Rudé armády se zvyšoval neklid a všeobecná psychóza z odplaty, která má přijít. Důsledkem této paniky byly četné sebevraždy nejen v řadách civilního obyvatelstva, ale také vysoce postavených úředníků. „Toto jednání bylo v mnoha případech motivováno pocity viny za konkrétní činy spáchané v době okupace i před ní, ale nejčastěji je zapříčinila celková nejistota, obava z příštích dnů a ztráta existenčních perspektiv.“ (Staněk 1991, s. 55)

Po osvobození Rudou armádou začal během května prezident Beneš s ostrými protiněmeckými projevy se silným podtextem kolektivní viny. V této době, 19. května 1945 vydal dekret prezidenta republiky⁷, který upravoval některá majetkoprávní jednání z doby nesvobody a upravoval majetkové hodnoty Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů. (Kabátová, 2002) Mluvil o neprodlené očistě republiky, okamžitým vystěhováním německého obyvatelstva u nás a maďarského obyvatelstva na Slovensku. Byl ale nakloněný lidskému a opatrnému zacházení. Naproti tomu česká diplomacie byla pro tvrdý a radikální postup. Několik politiků na toto téma vzneslo ostré projevy. Němci byli v Československu prohlášeni za nespolehlivé, to umožňovalo vojenským velitelům

---

⁷Podle serveru Parlament České republiky a Poslanecká sněmovna. Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše v roce 1945. Celkem 58. Nejvýznamnější: 5/1945 Sb. částka: 4, 12/1945 Sb. částka: 7, 16/1945 Sb. částka: 9, 27/1945 Sb. částka: 13, 28/1945 Sb. částka: 14, 33/1945 Sb. částka: 17, 71/1945 Sb. částka: 32, 108/1945 Sb. částka: 48.

v květnu a červnu 1945 také za účasti civilního obyvatelstva akce s cílem zajištění pohraničí a řešení sudetoněmecké otázky pomocí armády, která byla vládou vyslána 22. května 1945. (Staněk 1991)

Do vysídlování obyvatelstva se zapojily vojenské oddíly, bezpečnostní a pořádkové formace a revoluční gardy. Postup vůči německým obyvatelům byl na mnoha místech krutý, nekompromisní, někdy až brutální. O mnohých akcích nemělo armádní velitelství ani povědomí. Vyhánění, týrání a vraždění Němců probíhalo ještě před osvobozením. Situace byla nepřehledná, záleželo na místních podmínkách, jak moc se tam projevil nacionální radikalismus. „Akce byly vyvolány místními náladami a organizovaly je místní orgány.“ (Beneš a kolektiv 2012, s. 204) Všeobecná nenávist vůči všemu německému, podněcena různými protiněmeckými výzvami, poháněla ozbrojené složky ke krutému zacházení a touze po majetku, který byl po Němcích vykrádán. K napjaté situaci přispěl další dekret prezidenta Beneše, tentokrát o urychleném rozdělení a konfiskaci zemědělského majetku Němců a Maďarů s cílem vzít odcizenou půdu zrádcům republiky a předat ji do správy českých a slovenských rolníků. (Kabátová 2002)

Den na to vyhlásil ministr financí okamžité zajištění majetku a výplatních pásek z vázaných vkladů německého obyvatelstva. Němci nemohli disponovat větším finančním obnosem a kurs marky byl pro ně v tuto dobu velmi nevýhodný. (Staněk 1991)

Do konce května došlo k vysídlení německého obyvatelstva, které se nastěhovalo během okupace. Začátkem června se teprve připravovaly postupy realizace k odsunu. Úkolem armády bylo technické zajištění chodu akce. „Podle komise pro vnitřní národní bezpečnost při ZNV v Praze z 14. června 1945 se měly zastavit všechny neorganizované přesuny německého obyvatelstva, které nařídily lokální orgány.“ (Staněk 1991, s. 64) Toto nařízení vzešlo z mnoha excesů a brutálních akcí, které musela nakonec řešit i vláda. Vyhánění obyvatel z pohraničí a z umělých ostrovů uvnitř republiky stále masově pokračovalo. Vyklizovány byly nejen městské části, ale také celé obce. (Tomáš Knopp 2004)

Na československém území bylo využito přes 1 200 internačních středisek⁸, kterými prošlo údajně přes 300 000 osob. (Staněk 1991) Jednalo se o německé obyvatelstvo, které nebylo žádným způsobem spjato s nacismem, ale také proti němu nebojovalo. Stejným způsobem se zacházelo s lidmi české národnosti, kteří uzavřeli manželství s německým občanem. V tuto dobu byli Němci radikálně „házeni do jednoho pytle“, bez výjimky žen, dětí, starých a nemohoucích. Jednalo se o nepřítele, o národ, který žil na našem území beztréstně po tisíc let a který si začal nárokovat naše území. Vlastenectví se v této době objevovalo více než v jakémkoliv jiném období. Němci, kteří nebyli okamžitě odsunuti, byli nuceni pracovat. Týkalo se to všech mužů od 14 do 60 let a žen od 14 do 55 let. (Staněk 1996) Ti pracovali v internačních střediscích za minimální příděl jídla, v neúnosných podmínkách. Veřejnosti byly sdělovány informace, že střediska byla v uspokojivém stavu. Nejznámějším táborem díky nadměrnému krutému zacházení a vysoké úmrtnosti byl internační tábor Hanke v centru Ostravy, v Olomouci-Hodolanech a v jiných. (Beneš a kolektiv 2012) Studie Tomáše Staňka uvádí jako nejhorší příklady Malou pevnost v Terezíně a pražské a ústecké tábory. Příčiny úmrtí byly různé, způsobené násilným zacházením, podvýživou, nemocemi. Vždy se papírově uváděla jiná příčina. Nejkrutější násilnické zásahy zažívali němečtí zajatci, nacisté, udavači, na kterých byly konány dobou zakázané „samosoudy“ (popisuje Staněk 1996)

Během léta 1945 se upravovaly směrnice pro odsun německého obyvatelstva, které bylo řazeno do několika kategorií, nyní už podrobněji. Mimo okupanty a provinilé nacisty byli kategorizováni také podnikatelé, dělníci, zemědělci a ostatní obyvatelstvo. (Staněk 1991)

Faktem je, že lokální odsuny probíhaly v období od června do srpna 1945, ještě před vydáním jakýchkoliv směrnic. Tímto neorganizovaným postupem vznikl chaos v odsunutých obyvatelích, přičemž některých se odsun ani týkat neměl. Němci byli transportováni ze všech regionů. Transporty byly posílány k hraničním úsekům, které potom museli Němci přejít pěšky. Někdy byli transportováni dále do vnitrozemí Německa nebo ponecháni osudu rovnou za hranicemi. Neměli čas před odchodem na sbalení věcí, mohli si s sebou vzít jen omezené množství zavazadel, jídlo na pár dní a omezenou peněžní částku. Následně byly prováděny prohlídky a veškerý nepovolený majetek byl

---

⁸ Internační, pracovní tábory: Byli zde soustředěni Němci před vysídlením, podezřelí nebo obvinění osoby z činů proti republice. (Staněk 1996)

zabaven. Opuštěné domy byly ihned zajištěny. S tím je spojeno četné rozkrádání majetku po Němcích. Transportovaní Němci byli přesunuti na různá místa. „Největší část vysídlených Němců směřovala v letních měsících r. 1945 do sovětské okupační zóny v Německu.“ (Staněk 1991, s. 73) Další putovali pod americkou správou. Odsunutí Němci byli integrováni pod sovětskou správou, která je nasazovala na práci v Německu nebo je převázela až do Sovětského svazu. Ještě během května byly organizovány masové pochody německého obyvatelstva, které bylo shledáno pracovně způsobilým, do různých center a internačních středisek. Nejznámějším a nejtragičtějším byl „tzv. brněnský pochod smrti... došlo k vyhnání zhruba 20 000 brněnských Němců.“ (Beneš a kolektiv 2012, s. 208) Historické výklady těchto událostí jsou různé. Prameny tvrdí, že několik Němců bylo postříleno, historička Emilia Hrabowecz zase uvádí pomoc vojáků dětem a starým lidem. (Beneš a kolektiv 2012)

Zhruba do poloviny července bylo v průměru denně vysídlováno přes pět tisíc německých obyvatel. „V období od května do července 1945 bylo odsunuto z českých zemí celkem 448 397 Němců.“ (popisuje Staněk 1991) S pomocí Sovětů a Rudé armády se mělo toto číslo zvednout o dvacet tisíc osob na den. Československá vláda chtěla od 10. srpna 1945 transfery co nejvíce urychlit a postavit velmoci před hotovou věc. Mezinárodní jednání se Spojenými státy, Francií a Velkou Británií byla za jedno v otázce vystěhování německého obyvatelstva, které přišlo na území Československa po Mnichovu, v období okupace. Diplomatičtí velmocí ale příliš nesouhlasili s radikálními názory Edvarda Beneše a jeho všeobecnou nenávistí a zastávali názor mírného a slušného zacházení při probíhajících transferech. Objevily se také rozrušené otázky, zda československá vláda postupuje při realizaci transferů se souhlasem Spojenců. Odpovědi byly nepodložené, transfery probíhaly bez výslovného schválení velmocí. K jednání došlo až v červenci 1945 a to hlavně díky obavám Spojenců z budoucího míru v Evropě. Naproti tomu Sovětský svaz ve věci sudetských Němců vyjadřoval celou dobu značnou podporu Benešovým snahám, především v otázce vysídlování obyvatelstva z pohraničí. (Staněk 1991)

Do srpna roku 1945 probíhal neorganizovaný, tzv. Divoký odsun německého obyvatelstva. Nepřehledné vysídlování a kruté zacházení nebylo pod kontrolou světových velmocí. Konkrétně, nevyjádřili se všichni přesně jednotně k postupu transferu německého obyvatelstva v Československu. Zastávali názor, že by k československým

požadavkům měli přistoupit společně a jednotně. (Staněk 1991) O jednání tzv. Velké trojky (Stalin, Truman, Churchill) se mluvilo mnohem dříve, než byla schůze uskutečněna, pro samotného Churchilla to bylo pozdě, vzhledem k poválečným událostem v Evropě. Postupimská konference konaná ve dnech 17. července – 2. srpna 1945 (Staněk 1991) neřešila pouze sudetoněmeckou otázku, ale také celkové poválečné uspořádání Evropy. (popisuje Vysockij 1977) Velká trojka podrobně prozkoumala transfery Němců z Polska, Maďarska a Československa a 2. srpna 1945 schválila konkrétní způsoby provedení. (Beneš a kolektiv 2012) Výsledky Postupimské konference vyvolaly v Československu vlnu pozitivních ohlasů. Neprodleně 2. srpna 1945 následoval další dekret prezidenta Beneše, tentokrát o zbavení občanství všech československých Němců s výjimkou antifašistů a obětí nacismu. (Kabátová 2002) Oficiální stanovisko k závěrům Postupimské konference dodala československá vláda Spojencům k 16. srpnu 1945, také byli srozuměni s postupem transferu. (Beneš a kolektiv 2012) „Předpokládal se odsun asi 2,5 milionů osob v časovém rozmezí do jednoho roku, měsíční kvóty měly dosáhnout 200 000 osob.“ (Staněk 1991, s. 93) Ohlasy na masový odsun německého obyvatelstva byly ve světě různé a objevovaly se na stránkách britských a amerických tištěných médiích. (Knopp 2004)

Příprava hromadného organizovaného odsunu trvala až do prosince 1945. (Beneš a kolektiv 2012) Transfery byly připravovány zejména v pohraničí. Charakteristika odsunů byla už jiná než v době tzv. Divokého odsunu. Nebyly zaznamenány větší excesy, brutalita a za rozkrádání majetku po Němcích hrozilo trestní stíhání. Do konce roku byly upraveny nedostatky v internačních táborech, některé byly zrušeny a některé fungovaly pouze jako sběrná střediska Němců. Počítalo se s tím, že ještě do konce roku 1945 přijme Německo asi deset procent z celkového počtu do britské, sovětské a americké zóny. (Staněk 1991) „Hlavní fáze transferu měla proběhnout roku 1946, nejvyšší kvóty byly stanoveny na květen a červen ... se zakončením se počítalo již k 1. srpnu 1946. Z Československa mělo odejít 2,5 milionů Němců, z toho 750 000 do sovětského a 1 750 000 do amerického pásma.“ (Staněk 1991) V první etapě odsunu od srpna do prosince 1945 byli Němci směřováni do Sovětského okupačního území v Německu. (Staněk 1996)

Od ledna do května 1946 probíhala druhá etapa organizovaného odsunu. Transportní vlaky s Němci v tomto období putovaly na území okupované Americkou armádou. (Beneš a kolektiv 2012) V této etapě nebyly transportovány osoby, které pracovaly v pohraničí v průmyslových, zemědělských a lesnických podnicích. (Staněk 1991) Američtí představitelé si kladli podmínky, za kterých bude německé obyvatelstvo transportováno na jejich území. Požadovali vždy odsunutí celé rodiny i s dětmi, aby ženy nezůstaly v Německu jako samoživitelky. Dále museli mít osobní doklady, zavazadlo s hmotností 30 – 50 kilogramů, teplé prádlo, základní kuchyňské potřeby, maximální možnou částku 1 000 marek. Každá osoba navíc musela projít osmidenní karanténou ve sběrných střediscích, aby se vyloučila možnost infekce před transportem a povinná byla také prohlídka lékařem. „Bylo dohodnuto, že do 24. února 1946 bude do amerického pásma vypraven jeden transport denně s asi 1 200 osobami. Od 25. února byly vysílány dva transporty denně s 2 400 osobami a od 1. dubna pak čtyři denně s celkem 4 800 Němci.“ (Staněk 1991, s. 173) Dále byly prováděny důkladné prohlídky zavazadel a následná prohlídka opuštěných domů. Nedalo se dohlížet důkladně na osoby provádějící zajištění transportu, které se v některých případech chovaly krajně neeticky. Hovoří se o odebrání šatstva ze zavazadel, zabírání cenností z opuštěných bytů. Tyto domy a byty, které zůstaly opuštěny, byly ale značně vykrádány obyvateli, hlavně v pohraničí to nebylo nic zvláštního, mít například nábytek po Němcích. Po přechodu hranic musel mít každý potraviny na tři dny. Během transportu bylo zajištěno vojenskou správou stravování. (Knopp 2004)

Dělníci, kteří měli určitou kvalifikaci a pracovali na území Československa ve fabrikách, měli být zařazeni do transferů až nakonec. Československé hospodářství utrpělo velké ztráty a naše politická špička si to uvědomovala. „Náhlym úbytkem kvalifikovaných pracovních sil bylo postiženo zejména hornictví, severočeský a severomoravský hutnický a chemický průmysl, textilní výroba, sklářství a dřevozpracující průmysl.“ (Beneš a kolektiv 2012, s. 214) České pohraničí bylo tímto masovým zásahem poznamenáno až dodnes. Nacionalistické a protiněmecké jednání bylo ale tak nekompromisní, že všechny důsledky padaly stranou. Začalo se s počesťováním německých názvů a jmen. Kolektivní německá vina byla v československých obyvatelích zakotvena hluboko jako nikdy předtím. Averze vůči Němcům způsobovala podporu obyvatel k frekventovanosti transferů, hlavně v pohraničí se vztahy vyostřovaly čím dál tím více. Právě tam měl odsun proběhnout co nejrychleji. (Staněk 1991) Podle

historických zdrojů převzali Američané od začátku roku do 30. dubna 1946 přes 263 000 osob. (Beneš a kolektiv 2012)

Koncem května 1946 začala další etapa odsunu. Transfery pobíraly větší množství osob a jejich organizace měla hladký průběh. Stále bylo prioritou rychlé a masové vysídlení německého obyvatelstva u nás. Sovětská zóna od začátku roku pobírala jen minimální počet osob, kolem 20 000. Úspěch československé vlády nastal, když se jim podařilo uzavřít dohodu se Sověty, že do jejich zóny budou od 10. června vypravovány transporty, které se měly postupně zvýšit na 7 200 Němců denně a celkově mělo být vysídleno 600 000 – 650 000 osob. (Staněk 1991) Transporty dosáhly maxima v červenci 1946, kdy odjíždělo do okupačních pásem 12 transportů s 14 400 osobami denně. Američané s tímto nesouhlasili, protože jejich oblasti již byly přelidněné a požadovali snížení transportů, čemuž naše vláda vyhověla. (Staněk 1991) „Podle údajů, kterými disponovali českoslovenští představitelé, byl k 30. září 1946 do Německa organizovaně odsunut již 1 685 225 Němců, z toho 1 076 873 osob do americké a 608 353 do sovětské zóny. (Staněk 1991, s. 217) Hlavní etapa transferů byla ukončena ke konci října 1946, dále se počítalo už jen s nižším množstvím dodatečných transferů. „V rámci tzv. řádného odsunu ... se vysídlilo 2 165 135 Němců, z toho do americké zóny 1 415 135 a do sovětské zóny (k 18. říjnu) 750 000 osob. Na československém území zůstávalo údajně ještě asi 300 000 Němců.“ (Staněk 1991, s. 223) Údaje ale nejsou úplně přesné, nicméně velice se blíží prohlášení ministerstva, které Staněk uvedl ve své knize.

Ukončení fáze transferů v Československu bylo splněním důležitého úkolu k vybudování a obnovení republiky. Edvard Beneš, který byl vysoce nacionálně založený, si uvědomoval, že odsunutí Němců z Československa nebude v historii zapomenuto a bude se dále setkávat s rozporuplnými názory. Zatím se jen povrchově uvažovalo, jaký bude mít dopad vysídlení takového množství obyvatelstva na vnitřní chod republiky. Touto fází byla ukončena jakási odplata za důsledky Mnichova a za následné okupování Němci. (Beneš a kolektiv 2012)

3 Situace na Jesenicku po skončení 2. světové války

První písemná zmínka o městě Frývaldov pochází z roku 1267, když probíhala kolonizace oblasti. Město bylo obydleno převážně německými obyvateli a tento stav přetrval až do 20. století. (Jana Hradilová 1996) V roce 1945 padly první návrhy na změnu německého jména města na české. „Byla vyhlášena anketa ‚O nový název Frývaldova‘. Místní čeští vojáci přispěli názvem ‚Svobodovo‘ a jeden básník nazval Frývaldov ‚Rájec nad Staříčí‘. Dne 21. května 1947 byla oznámena změna úředního názvu obce Frývaldov na Jeseník. (Hradilová 1996, s. 24)

3.1 Jesenicko bezprostředně po 2. světové válce

5. října 1938 odešli z Frývaldova poslední vojáci Československé armády. Frývaldovsko oficiálně spadlo pod Velkoněmeckou říši. Radostná atmosféra se změnila při prvním narukování do armády v roce 1939. Následoval úbytek zboží a postupem času začínali němečtí obyvatelé zjišťovat, že se radovali předčasně a hlavně zbytečně. (Tomáš Knopp 2004)

Frývaldov byl obsazen Rudou armádou 8. května 1945. „Do této doby byl okres spravován ilegálním revolučním výborem v čele s kapitánem Janem Krejčím.“ (Jana Hradilová 1996, s. 13) Později byl tento ilegální výbor stanoven okresním národním výborem. Členové výboru se snažili udělat vše pro znormlizování poměrů na Jesenicku. Nedalo se však zamezit všem zločinným akcím jak ze stran občanů, tak těch, kteří přijeli jako noví obyvatelé. Rabovali byty po vysídlených Němcích, odváželi jejich soukromý majetek, násilnosti na německých ženách a dětech byly také časté. Znásilňování žen, vykrádání obydlí, ničení věcí potom prováděli i vojáci 1. československého tankového praporu, a nejen na Němcích, ale také na některých Čechách. (Tomáš Knopp 2004)

Vliv na osídlování pohraničí měl dekret o konfiskaci majetku. „V okrese Frývaldov bylo získáno celkem 40 413 ha půdy (včetně lesů a jiné zemědělské půdy).“ (Káňa 1976, s. 59) Osídlení novými obyvateli s sebou neslo řadu podmínek. Nejprve byli prověřeni všichni národní správci, jejichž úkolem bylo postupné předávání zkonfiskovaných stavení do vlastnictví nových osídlenců. (Káňa 1976) „Dalším opatřením pro konsolidaci osídlení bylo upřesnění, kdo má který pohraniční okres osídlit a kdo se může ucházet o přiděl

půdy v rámci osídlení. (Káňa 1976, s. 55) Bylo zdůrazňováno, aby šlo především o takové osídlenec, kteří budou schopni obdělávat půdu. Kvůli vysoké četnosti malých zemědělských ploch do pěti hektarů se Frývaldovsko potýkalo s problémy osídlení. Obýváno zde nebylo v roce 1945 více jak 20 % usedlostí. (Káňa 1976) Do doby, než byli ustanoveni národní správci a rozdělování majetku byl nastolen řád, byly opuštěné byty lákadlem pro zbohatnutí zlodějů.

Případů odcizení věcí a vykradení budov přibývalo, některé se dostaly až k okresnímu soudu ve Frývaldově, kde byli nakonec všichni zproštěni viny. Až na jeden případ, kdy bylo Stanislavu Línkovi, který měl ukrást několik kilogramů stříbra ze zámku v Bílé Vodě, uděleno nepodmíněných sedm dní vězení. K výkonu trestu stejně nenastoupil. (Tomáš Knopp 2004)

„Aby se zamezilo jakémukoli drancování, a sice jak volných, tak i obývaných bytů a domů ve Frývaldově, byla na základě vyhlášky ze dne 6. července zavedena vojenská hlídková služba. Všem civilním osobám byl zakázán volný pohyb na ulicích a volných prostranstvích ve Frývaldově po 21. hodině. (Hradilová 1996, s. 22) Opatření se týkalo všech Němců pod hrozbou peněžité pokuty. S časovým omezením se německé obyvatelstvo potýkalo také v nakupování potravin. Dále nesměli používat dopravní prostředky, pokud neměli povolení, v září roku 1946 odebral národní výbor kola všem Němcům, pokud je nepotřebovali k výkonu práce. K opatřením se přidala cenzura poštovních zásilek všech těch, kteří nebyli v táborech a pracovali v továrnách nebo lesích. (Hradilová 1996, s. 24) Opatření proti Němcům pokračovalo v zajišťování a konfiskaci jejich majetku, což bylo podloženo dekretem prezidenta republiky, ale až od října 1945. Do té doby panoval poválečný chaos a nevědělo se, jak nakládat se zabaveným majetkem, takže Češi často v noci vykrádali opuštěné domy a byty. (Hradilová 1996) Vyhlášení opatření pokračovala okresní správní komise. „Němci starší deseti let museli při setkání s československým vojákem sejít z chodníku, postavit se do pozoru a smeknout čepici. Pokračovat v cestě mohli, až voják přešel. Ženy takovou povinnost neměly.“ (Tomáš Knopp 2004, s. 75–76) Další nařízení spočívalo v nošení deset centimetrů široké bílé pásky s písmenem „N“ na levém rukávu. Místní správní komise zakázala ode dne 2. října 1945 vstup všem příslušníkům německé národnosti do sadů ve Frývaldově, které byly určeny veřejnosti. Přísně trestán byl také intimní styk mezi Čechy a Němkami a naopak. (Tomáš Knopp 2004)

Dva měsíce po druhé světové válce bylo správním komisařům jednotlivých obcí nařízeno, aby vytvořili seznamy Němců podle kmenových zásobovacích listů bez rozdílu pohlaví a stáří, povolání a stupně státní spolehlivosti. (Hradilová 1996) „Podle evidenčních listin bylo německé obyvatelstvo rozděleno do pěti kategorií podle směrnic „pro přípravu a provedení evakuace státně nespolehlivých živlů, vydaných Zemským národním výborem v Brně 10. července 1945, s jehož expoziturou v Moravské Ostravě frývaldovský Okresní národní výbor úzce spolupracoval právě ve věci praktického provádění odsunu.“ (Hradilová 1996, s. 15) Do první kategorie spadala obě pohlaví ve věku 15 až 50 let. Tito byli určeni pro pracovní tábory ve Vápenné, Frývaldově, Domašově, Adolfovicích, Javorníku a Cukmantlu (Zlatých Horách). Ve Frývaldově v roce 1945 ještě vznikl tábor pouze pro ženy, aby byly odděleny od mužů. V druhé kategorii byli Němci, které bylo nutné nechat v místě jejich bydliště kvůli vykonávanému povolání. To se týkalo především zemědělců, lékařů a živnostníků a jejich rodin. Do třetí kategorie byli zahrnuti nebezpeční agitátoři, kteří měli významné postavení, a ti byli umístěni do přísněji střežených internačních táborů v Javorníku, Vápenné, Adolfovicích a Domašově. Čtvrtá kategorie zahrnovala Němce, kteří se nějakým způsobem stavěli proti nacismu. Ti nemuseli být vysídleni. Pátá kategorie byla určená pro Němce, kteří měli být ihned transportováni. Jednalo se především o staré a práce neschopné lidi. (Hradilová 1996)

Místní správa měla dále za úkol odstranit všudypřítomné německé znaky. Na nemocnici, na pomnících padlých v první světové válce, na úradech. S tím souvisel i český pocit vítězství nad Němci, takže bylo všechno německé po válce devastováno. (Knopp 2004) „...pálily se německé dokumenty, přišly na řadu pomníčky, boží muka, hřbitovy, kapličky a kostely i celá sídla...krajina přišla o stromořadí, meze a studánky a náhradou za to pustla všude tam, kde z ní odešel dosavadní účel a kam nedosáhl zemědělský stroj...“ (Spurný a kolektiv 2006, s. 21)

1. srpna 1945 přišla zpráva komisařům jednotlivých obcí ze Zemského národního výboru v Brně, aby pořídili soupis jmen všech padlých sovětských vojáků, ale ne zajatců a zjistit jejich poslední místo pobytu. Ve většině obcí na Frývaldovsku komisaři sdělili, že se v nich nenacházejí žádné hroby. Nejvíce Rusů padlo v Cukmantlu, další hroby se nacházely v okolí Vidnavy, v Žulové, Tomíkovcích, vedle Račího potoka, u osady Pavlinka a v Travné. Mezi léty 1945–1948 byly objeveny hroby britských, sovětských

a francouzských zajatců. Větší zájem československých orgánů vzbudil tzv. Lesní hřbitov u Rejvízu (na Zlatohorsku), kde se nacházelo dvacet čtyři hrobů uprostřed hustého lesa. Sovětští vojáci padlí v boji byli všichni převezeni do Bruntálu do společného hrobu. Co se týče zajatců, byli podle Stalina pouhými zrádci a tak se s nimi má i nakládat. To znamená, že mrtví zrádci si nezasloužili ani pohřeb. Ruští vojáci, kteří překonali německé zajetí, byli následně po osvobození zabíjeni nebo posíláni na Sibiř do gulagů. (Knopp 2004)

Proces osídlování probíhal na Jesenicku nejdříve neorganizovaně. Lidé přicházeli s vidinou získání majetku po Němcích. Největší zájem měli nově příchozí obyvatelé o velké hospodářství a průmyslové podniky, menší zájem jeví o zemědělské, které se většinou nacházely ve vyšších horských polohách, kde půda nebyla příliš úrodná.

V době probíhajících transportů přicházeli paralelně noví obyvatelé z vnitrozemí, Slovenska, Rumunska, Maďarska, Makedonie a Řecka. Osídlení novými obyvateli s sebou neslo řadu podmínek. Nejprve byli prověřeni všichni národní správci, jejichž úkolem bylo postupné předávání zkonfiskovaných stavení do vlastnictví nových osídlenců. (Káňa 1976) „Dalším opatřením pro konsolidaci osídlení bylo upřesnění, kdo má který pohraniční okres osídlovat a kdo se může ucházet o přiděl půdy v rámci osídlení. (Káňa 1976, s. 55) Bylo zdůrazňováno, aby šlo především o takové osídlence, kteří budou schopni obdělávat půdu. Kvůli vysoké četnosti malých zemědělských ploch do pěti hektarů se Frývaldovsko potýkalo s problémy osídlení. Osídleno zde nebylo v roce 1945 více jak 20 % usedlostí. (Káňa 1976)

V roce 1946 byla vytvořena vláda v čele s Klementem Gottwaldem, která měla ve svém Budovatelském programu především úkol dosídlení pohraničí a převedení zemědělských usedlostí osvědčeným osídlencům, kterým bude poskytována pomoc státu při budování nové existence. Důležitost Budovatelského programu tkvěla také v tom, aby bylo české pohraničí osídlováno českými a slovenskými lidmi. (Káňa 1976)

Proces osídlování byl složitý v tom, že původní obyvatelé odcházeli od svých řemesel a nově přicházejících nebyl dostatek k vykonávání práce nebo v dalším případě jim bránila ve výkonu neznalost.

Tím, že Němci chyběli při běžných zemědělských pracích, se muselo přistoupit k najmutí mladých brigádníků, ze kterých ale rolníci nebyli příliš nadšení. Častým jevem

v roce 1946 byly nezkosené louky a nevykopené brambory. Protože „nebyli lidi“. Vázla také práce v lesích kvůli nedostatku pracovní síly a to i přesto, že bylo několik desítek Němců ponecháno jako pracujících. V průmyslu tomu nebylo jinak, i zde chyběla kvalifikovaná síla. Československo sice přijímalo osídlence ze Slovenska, ale často jimi byli také slovenští Maďaři a Romové, kteří neměli povědomí o takovýchto zaměstnání. (Knopp 2004)

Rozsáhlou akcí československé vlády byla tzv. repatriace občanů české a slovenské národnosti, kteří žili několik desetiletí v zahraničí a v Československu nyní měli nalézt uspokojivý život. Týkalo se to především volyňských Čechů. (Káňa 1976) Roku 1947 se začal objevovat do té doby neznámý pojem a tím byl „reemigrant“, „příjížděli hlavně z někdejšího pruského Horního Slezska, Kladska a především Volyně a Rumunska.“ (Knopp 2004, s. 161) Jednalo se o lidi, kteří tam odešli za prací v rozmezí 300 let zpátky. Jejich krev se smísila s místními a také získali nějaký majetek. Díky válce jim bylo bolševiky zabaveno téměř všechno, tak se rozhodli jít zpět do původní vlasti. (Knopp 2004) Nejvíce reemigrantů putovalo z Rumunska. „Podle odhadu Osídlovacího úřadu jich mělo být asi 31 000 a volyňských Čechů 35 000. ... Akce návratu reemigrantů byla spojována s potřebami dvouletého plánu obnovy a rozvoje československého hospodářství. Pro tyto krajany mělo být v pohraničí rezervováno 100 000 ha půdy, a proto byl v lednu 1947 dočasně zastaven přísun osídlenců z vnitrozemí.“ (Káňa 1976, s. 85) V jesenickém okrese se tak vytvořily pestré demografické změny. Nejvíce reemigrantů přišlo ze sovětského svazu a také z Rumunska, Maďarska, Polska a nejméně z Rakouska. „Z hlediska teritoriálního původu skýtaly nejpestřejší obraz obce Jeseník (102 repatriantů z 5 zemí), Vápenná (50 repatriantů ze 4 zemí) a Bukovice (65 repatriantů z 6 zemí Evropy).“ (Káňa 1976, s. 86) Přicházet začali také repatrianti ze Zakarpatské Ukrajiny. Většina jich odcházela ze Sovětského svazu, aby se vyhnula kolektivizovanému zemědělství. To je stejně o pár let dostihlo v novém domově v Československu.

Další skupinou, která přicházela a obohacovala demografickou skladbu Jesenicka, byli řečtí levicoví partyzáni, kteří museli emigrovat po občanské válce v jejich rodné zemi. (Knopp 2004) Nejprve byly na Československo roku 1948 transportovány řecké děti v celkovém počtu 3 900, které byly odvezeny do Mikulova a potom dále do speciálně pro ně zřízených dětských domovů. Řecká komunistická strana odůvodnila jejich transport nebezpečím z probíhajícího neustálého bombardování. (Kateřina Králová,

2012) Většina Řeků se ale na Jesenicku nezdržela moc dlouho. „Typičtí jižané si obtížně zvykali na zcela jiný životní styl, omezené možnosti získat zeleninu, která je příznačná pro balkánskou kuchyni, ztěžka si oslovovaly slovanské jazyky.“ (Knopp 2004, s. 164) V Československu žili Řekové zhruba do poloviny sedmdesátých let 20. století, kdy v Řecku padl diktátorský režim a většina se jich vrátila zpět. (Knopp 2004)

Po dokončení první etapy odsunu poklesl počet Němců v okrese Frývaldov na 70 tisíc. Koncem roku 1946 poklesl stav německých obyvatel na 7,3 % původního stavu. Statistiky osídlení se ve Frývaldově v roce 1946 zlepšily a Frývaldov (město) vykazovalo nejlepší stav osídlení na Moravě a ve Slezsku s počtem 4 189 usedlostí, což bylo 89 % z celkového počtu. (Káňa 1976)

3.2 Vymezení politického okresu Jeseník

Územně byl politický okres Jeseník k roku 1948 vymezen čtyřmi soudními okresy, a to Frývaldov (Jeseník), Cukmantl (Zlaté Hory), Javorník a Vidnava. Na západě i na severu byla hranice okresu současně státní hranicí s Polskem, do roku 1945 s Německem. Celý tento okres byl po Mnichovu (1938) obsazen německým vojskem a začleněn do Sudet. Po roce 1945 došlo k přejmenování několika obcí a dále byly některé slučovány. Původně měl soudní okres Cukmantl 6 obcí, Frývaldov 14, Javorník 11 a Vidnava 10 obcí. Po roce 1948 to byly ve Zlatých Horách čtyři samostatné obce, v Jeseníku 13 obcí, v Javorníku zůstalo 10 a ve Vidnavě devět. (Bartoš a kolektiv 1994) Po roce 1949 byl řízen expoziturou v Moravské Ostravě, poté se stal součástí Olomouckého kraje a roku 1960 byl začleněn pod okres Šumperk. Po 35 letech obnovila Poslanecká sněmovna k roku 1996 existenci samostatného okresu Jeseník, který se stal nejmenším v České republice. (Hradilová 1996)

Soudní okres Jeseník se skládal ze samotného Jeseníku, dříve čistě německého města, kde dominoval kulturní život, který byl ovlivněn lázněmi Gräfenberk, které založil propagátor vodoléčby Vincenc Priessnitz. Dnes jsou to Priessnitzovy lázně. (Bartoš a kolektiv 1994) Další okresní obcí byly Adolfovice, které byly sloučeny roku 1964 s Domašovem pod jednotný název Bělá pod Pradědem, rovněž obě téměř čistě německé obce. Dále se do okresu řadí obec Bukovice, Hradec, Česká Ves, která z části náležela do roku 1958 osadě Gräfenberk. Dolní Lipová, která byla v roce 1960 spojena s Horní Lipovou pod jeden název Lipová-lázně. Jednalo se o druhou největší obec v politickém

okrese s malou českou menšinou. Obec Kolnovice byla rovněž německou obcí a roku 1960 připojena k Mikulovicím, ke kterým byl dále připojen také Široký Brod. Supíkovice, Písečná a Velké Kunětice se také řadí do velkých, dříve německých obcí. (Bartoš a kolektiv 1994)

Počet obyvatel a rozloha obcí v soudním okrese Jeseník před a po odsunu německého obyvatelstva.

	Obyvatelstvo 1930	Obyvatelstvo 1950	Rozloha ha	Rozloha ha
Jeseník	8 251	8 583	828	3 615
Adolfovice	1 254	799	3 483	3 483
Bukovice	2 333	1 402	2 786	2 787
Česká Ves	2 693	1 511	2 600	2 600
Dolní Lipová	3 470	1 987	1 561	1 561
Domašov	2 342	1 297	5 729	5 729
Horní Lipová	1 544	628	2 942	2 942
Hradec	931	549	450	450
Kolnovice	789	253	283	283
Mikulovice	3 338	1 786	1 857	1 858
Písečná	1 639	1 068	835	834
Supíkovice	1 734	766	928	927
Široký Brod	839	397	1 182	1 182
Velké Kunětice	1 448	635	982	981

Cukmantl, od roku 1949 Zlaté Hory, byl soudní okres méně prosperující než Jeseník. Dříve se v okolí dolovalo zlato a těžila železná ruda. To bylo nahrazeno nejvýznamnějším odvětvím opracováváním žuly a mramoru. Samotné Zlaté Hory byly německým městem těsně u státní hranice. (Bartoš a kolektiv 1994) „Město Cukmantl bylo dříve výletním místem, neboť se tam nachází známé Schweinburgovo sanatorium. Bylo odebráno svému účelu a v jeho budovách jest ubytováno vojsko (k roku 1946), ač v Cukmantlu je dosti vhodných budov pro vojsko.“ (Knopp 2004 s. 120) Díky menšímu hospodářskému potenciálu se městu nevedlo příliš dobře a po odsunu Němců začalo mnoho budov chátrat, což je znatelné ještě v dnešní době. K soudnímu okresu Cukmantl patřila malá ves Dolní Grunt, která byla v roce 1949 spojena s Horním Gruntem pod jeden název Údolí. Horní Grunt byl po odsunu Němců téměř vylidněn. Nezůstalo tam ani 5 procent obyvatel z předválečného počtu. Velkou obcí původně čistě německou, patřící rovněž do okresu, jsou Heřmanovice, které charakterizovaly rozsáhlé lesní plochy. Po válce zde zbylo jen kolem 20 % obyvatel. Dříve německá obec Ondřejovice byla připojena roku 1964 ke Zlatým Horám. Rejvíz se řadil mezi nejmenší obce v okrese a od roku 1964 je také připojen ke Zlatým Horám. (Bartoš a kolektiv 1994)

Počet obyvatel a rozloha obcí v soudním okrese Cukmantl (Zlaté Hory) před a po odsunu německého obyvatelstva.

	Obyvatelstvo 1930	Obyvatelstvo 1950	Rozloha ha 1930	Rozloha ha 1950
Zlaté Hory	4 473	2 227	3 314	3 314
Dolní Grunt	469	214	617	644
Heřmanovice	2 187	415	4 272	4 272
Horní Grunt	587	19	1 998	1 998
Ondřejovice	1 737	657	1 816	1 789
Rejvíz	351	207	914	914

Okres Javorník nebyl, co se týče průmyslu, příliš rozvinutý. Své sídlo správy zde mělo Vratislavské biskupství a později arcibiskupství na Jánském Vrchu, což je osada patřící k městu Javorník. Samotné město Javorník bylo, jako většina okolních obcí, německé. Do okresu patřila německá, zemědělská obec Bernatice, která se vyznačovala především potravinářským průmyslem. Dále Bílá Voda, nejseverněji položená obec v Moravskoslezském kraji (nyní), Bílý potok, Horní Hoštice, všechny původně německé. V Horních Hošticích se nachází hromadný hrob obětí z tzv. Osvětimského pochodu smrti v roce 1945. Německá obec Nové Vilémovice byla téměř celá vysídlena, zbylo tam necelých 5 % původního obyvatelstva. Travná, Uhelná, Valdek a Vlčice patřily rovněž do soudního okresu. Před odsunem to byly také čistě německé obce zaměřené na zemědělství. (Bartoš a kolektiv 1994)

Počet obyvatel a rozloha obcí v soudním okrese Javorník před a po odsunu Německého obyvatelstva.

	Obyvatelstvo 1930	Obyvatelstvo 1950	Rozloha ha 1930	Rozloha ha 1950
Javorník	3 067	1 803	1 801	1 801
Bernatice	2 631	1 188	2 902	2 854
Bílá Voda	1 104	465	1 507	1 507
Bílý Potok	772	453	1 169	1 169
Horní Hoštice	394	238	2 181	2 180
Nové Vilémovice	705	39	1 352	1 352
Travná	438	106	653	653
Uhelná	1 087	676	854	854
Valdek	456	51	1 931	1 931

Vlčice	1 661	539	1 865	1 623
---------------	-------	-----	-------	-------

Posledním soudním okresem patřícím k roku 1948 k politickému okresu Jeseník byl okres Vidnava. Město bylo německé s českou menšinou a větším počtem cizinců. Vidnava byla významná pro těžbu kaolinu. Do tohoto okresu se řadí velká, dříve německá obec Černá Voda, Kobylá nad Vidnavkou s osadou Annín, která zanikla po druhé světové válce, Petrovice s osadou Hraničná, která také zanikla, Skorošice, Stará Červená Voda, Tomíkovice, Velká Kraš, Zighartice, Žulová. V tomto okrese byly všechny obce až na Vidnavu čistě německé. (Bartoš a kolektiv 1994) Kvůli své poloze blízko u hranic zůstaly obce po odsunu neosídlené a spousta jejich osad zanikla. V dnešní době už po nich zbyly v nejlepším případě jen trosky. (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011)

Počet obyvatel a rozloha obcí v soudním okrese Vidnava před a po odsunu německého obyvatelstva.

	Obyvatelstvo 1930	Obyvatelstvo 1950	Rozloha ha 1930	Rozloha ha 1950
Vidnava	2 186	1 301	345	345
Černá Voda	2 182	1 030	1 011	1 011
Kobylá nad Vidnavkou	984	525	1 081	1 081
Petrovice	623	100	1 113	1 113
Skorošice	1 848	731	3 491	3 491
Stará Červená Voda	2 101	958	3 773	3 668
Tomíkovice	708	302	624	625
Velká Kraš	1 643	956	2 156	2 157

Zighthartice	2 240	1 182	3 703	3 703
Žulová	1 478	939	846	846

Podle údajů z tabulek jde vidět velký úbytek obyvatel po druhé světové válce. Šlo převážně o odsunutí německého obyvatelstva, někteří emigrovali ještě za války. Údaje jsou ale z roku 1950, takže v té době už čtyři roky aktivně probíhalo osídlování pohraničních oblastí a i přesto čísla ukazují v jednotlivých obcích převážně úbytek a o více než polovinu z předválečného stavu. Rozloha jednotlivých obcí se příliš nezměnila. Došlo akorát ke sloučení několika obcí.

V politickém okrese Frývaldov byl celkově problém s osídlením, pravděpodobně díky své poloze u hranic. Po vysídlení Němců zde bylo k dispozici „2 558 usedlostí s rozlohou do 20 ha, 1 701 usedlostí od 2 do 5 ha, 770 maloroľnických usedlostí do 10 ha, 332 hospodářství 10 až 20 hektarových a 243 statků v rozloze přes 20 ha.“ (Káňa 1976, s. 29) Činitelé Ostravské expozitury měli zájem o to, aby zde byli přesouváni obyvatelé pouze ze Slezska, které bylo podle nich přelidněné, a měla zde vzniknout Slezská samospráva. V okrese Frývaldov bylo celkově k dispozici 30 785 ha zemědělské půdy a 9 906 hektarů lesů a ucházelo se o ně více jak 4 000 nových osídlenců. (Káňa 1976)

Na Frývaldovsku docházelo k velkému úbytku obyvatelstva už od dob rakousko-uherské monarchie. V roce 1947 jich bylo ještě podstatně méně než v roce 1939. Zde vyvstává otázka, jestli je příčinou většího poklesu odsun Němců, špatné hospodaření či neschopnost Čechů a Slováků, nebo je příčina v obecnějších jevech, které se táhnou daleko do minulosti. (Otakar Káňa 1976) Všechny válečné konflikty na Jesenicku s sebou nesly demografické změny. Před válkou zde žilo na 72 tisíc obyvatel a ve srovnání s 21. stoletím zde žije pouze 57 % původního stavu. Masivní změny na Jesenicku v průběhu posledních desítek let poznamenal také fakt, že tento region vykazuje nejvyšší nezaměstnanost v České republice a zvláště mladí lidé odcházejí za prací do větších měst. (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011) „Pokles počtu obyvatel na Jesenicku postihl téměř všechny jeho sídelní lokality, v případě těch nevelkých však vedl u řady z nich k jejich tragickému zániku. (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011, s. 9) Krajina pomalu zanikala, některé osady zanikly bezprostředně po druhé světové válce, někde to byl průběh dvaceti let postupného chátrání a zániku, což bude upřesněno v následující podkapitole.

„V Sudetech byl uskutečněn drastický experiment, kdy původní obyvatelé byli nahrazeni novými příchozími, bez vědomí tradice a souvislostí, s naprosto odlišným vztahem k nově nabytému. (Spurný a kolektiv 2006, s. 32)

Když se na odsun podíváme tímto způsobem, jako na experiment, tak ve většině případů můžeme konstatovat, že sudetská krajina, zasáhnuta jinou rukou je na mnoha místech s nevyužitým potenciálem v chátrajícím stavu.

3.3 Zaniklé a téměř zaniklé osady v bývalém politickém okrese Jeseník v důsledku odsunu jejich původních obyvatel

„Ve stínu horských velikánů hledalo obyvatelstvo obživu v obdělávání kamene, žuly a také při těžbě hlubinných pokladů země. Jako památka na tuto minulost znějí dnes libozvučná jména Žulová, Vápenná, Uhelná, Písečná, Zlaté Hory, Rýžoviště, Rudná, Břidličná, Horní Benešov.“ (Otakar Káňa 1976, s. 13) Jedná se o názvy nové, počeštěné, které vznikaly v období po druhé světové válce.

Jak již bylo zmíněno, odsunem Němců vzniklo prázdné místo, které se někde zaplnilo, ale někde úplně vymizelo. Jde o osady obcí, které zanikly v důsledku špatné polohy příliš u hranic, své neatraktivnosti, špatné zemědělské půdě nebo daleké dostupnosti z větších měst, proto tam noví osídlenci neměli zájem začít nový život. Co se týče osad přímo u hranic, ty byly některé přímo zamítnuty k novému osídlení z důvodu nejasnosti určení státní hranice v budoucnu. Přímo zaniklých osad je v bývalém politickém okrese Jeseník třináct. Tam, kde kdysi stála stavení, teď najdeme pár základů domů, ruiny kostelů a rozsáhlé louky a lesy. Osad, které jsou téměř zaniklé, napočítali historikové patnáct. Jde o části vesnic, které zcela nezanikly, a povedlo se tam udržet nějaký život, byť často jen pro rekreaci. (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011)

Nejvíce zaniklých obcí čítá bývalý soudní okres Javorník. Tam zaniklo po druhé světové válce devět osad. V Růženci, což byla malá osada s dvanácti domy, se nacházela proslulá tři sta let stará krčma a kostel. Srovnána se zemí byla roku 1949. Osada Jedlovec (U šišky) získala název podle hostince U jedlové šišky. Byla součástí panství Bílá Voda. Za druhé světové války zde byl tábor francouzských, polských a ruských zajatců. Po odsunu se zde nenastěhovali žádní osídlenci, tak byla stavení vyrabována a potom prodána na stavební materiál. V osadě Hraničky nebylo státem povoleno nové osídlení,

tudíž byla srovnána se zemí. Dochoval se pouze jeden dům, který na místě stojí dodnes. Nová Véska byla velmi chudou osadou, nepodařilo se jí dosídlit, většina domů zpuskla a zbytek potom zbourala armáda. Dnes je zde obydleno pouze jedno stavení. Osada Hřibová byla soběstačná, co se týče obživy a zemědělství. Přesto ale po nuceném odchodu původního obyvatelstva nebyla dosídlena, postupně chátrala a roku 1960 ji armáda celou zbourala. Zastávka byla osadou, kterou se podařilo částečně dosídlit. Noví obyvatelé ale neměli jednoduchý život v horské, odlehlé oblasti, takže za pár let odešli a osada byla roku 1963 zrušena. Dodnes jsou zde trosky některých budov. Osada Kohout byla založena ve 13. století a je nejstarší ze zaniklých osad na Jesenicku. Byla částečně dosídlena, ale v 60. letech začali lidé odcházet, takže došlo k zlikvidování. Vydržel pouze jeden statek. Pavlinka byla úrodná osada plná bohaté historie. Žil zde profesor Karl Springs, který se zasloužil svou aktivní činností o kulturní život Jeseníku (zemřel 1932). Zdejší obyvatelstvo bylo všechno vysídleno a prosperující osadu nešlo zachránit. Gotartovice jsou poslední zaniklou osadou na Javornicku. Jednalo se o nejmenší osadu, která už nebyla osídlena, takže následně došlo k jejímu zlikvidování. Dnes už po Gotartovicích není ani památka. (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011)

V soudním okrese Vidnava zanikly celkem čtyři osady. Osada Hraničná byla založena na konci 17. století. V blízkosti osady bylo ložisko železných rud magnetitu a hematitu. Hraničnou se nepovedlo dosídlit, takže byla srovnána se zemí. Roku 1960 zde začala těžba železných rud, ale na počátku sedmdesátých let byl důl zlikvidován. Annín byl poměrně mladou osadou. Po odsunu zde přišli noví osídlenci z Beskyd. Jejich zemědělské úsilí zpřetrhala kolektivizace zemědělství, protože Annín byl odlehlý a lidé museli daleko za prací. Tak obyvatelé začali postupně odcházet. Zbyly jen rozvaliny některých domů a stará kaplička. Osada Kamenné už z názvu napovídá, že zdejší půda nebyla příliš úrodná, kvůli kamení, které znemožňovalo zemědělskou obživu. Při odsunu byli původní obyvatelé převezeni do sběrného tábora v Mikulovicích, kde je měli převést dál, ale po týdnech vrátili dvanáct německých rodin kvůli práci v lesích, Noví čeští obyvatelé to ale neuvítali s radostí. O rok později, v roce 1947 byli i tito Němci nakonec odsunuti. V průběhu padesátých let ale všichni obyvatelé postupně odcházeli. Některé domy byly zdemolovány a jiné rozebrány jako stavební materiál. Do okresu Vidnava ještě patřila osada Johanka, která zanikla ihned po odsunu jejich původních obyvatel. Nebylo zde povoleno dosídlení. Domy nejdříve vyrabovali „zlatokopové“ a potom rozebrány na

stavební materiál. Dodnes jdou ale vidět pozůstatky některých budov. (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011)

V okrese Jeseník a Cukmantl nezanikla žádná celá osada. Nejvíce byla poznamenaná krajina odsunem v okrese Javorník a poté ve Vidnavě, pravděpodobně z důvodu hornatější krajiny mimo dosah většího města a menší atraktivitu pro bydlení.

Osady, které nezanikly úplně, najdeme v každém bývalém soudním okrese Jeseníku. Největší počet zasáhl Vidnavu, poté Javorník, Jeseník a Zlaté Hory. Kritérium k určení zaniknutí osady byl pokles obyvatel pod pět procent původního stavu k roku 1930. U téměř zaniklých osad byl pokles stanoven pod 20 procent. (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011)

V okrese Vidnava se dodnes dochovaly pozůstatky osady Sedm lánů. Částečně byla po odsunu osídlena, ale díky kolektivizaci zemědělství mnoho obyvatel odešlo a v této době je zde evidováno pět domů. Zelená Hora v okolí Vápenné překvapivě nebyla po odsunu zničena. Obyvatelstvo se ale měnilo. Z původních čtrnácti domů dnes stojí dvanáct, ale pouze dva lidé v nich žijí celoročně, ostatní jsou využity k rekreaci. Osada Polka spadá pod obec Vápenná. Nevelké zemědělské plochy nelákaly ani příchozí obyvatelstvo, po válce byl počet obyvatel snížen na zhruba 25 % předválečného stavu. Postupem času obyvatel ubývalo a Polka je spíše rekreačním místem. Ve Starém Podhradí nastala po odsunu původního obyvatelstva podobná situace jako v jiných osadách. Příchozích obyvatel nebylo tolik, aby zaplnili všechny prázdné domy. Dnes žije ve Starém Podhradí deset procent předválečného stavu. Osady Paseky a Bažiny měly podobný osud jako Zelená Hora. Část stavení byla zbourána a dochovalo se pouze několik domů. Osada Rokliny se potýkala během druhé světové války s prvním úderem úbytku obyvatel při velkém počtu padlých na bojištích. Odsunem potom byly Rokliny vylištěny a díky své špatné poloze zde nezůstali noví obyvatelé moc dlouho. Movité věci si vzali s sebou, takže zbyly jen prázdné domy. Dnes zde nežije ani desetina předválečného počtu obyvatel. (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011)

Na Javornicku téměř zanikly čtyři osady. Červený Důl se nepodařilo nikdy dosídlit do původního stavu. Obyvatelstvo postupně odcházelo a dnes je z Červeného Dolu čistě rekreační oblast, do které se vrací život alespoň v letních měsících. Vojtovice jsou nejstarší osadou na Javornicku. Podařilo se zde v procesu osídlování dostat 60 %

obyvatel. Počet ale rapidně klesal a dnes žije ve Vojtovicích jen dvacet procent obyvatel předválečného stavu. V Dolním Lese byla situace obdobná, postupně začali chalupáři obsazovat stavení, takže budovy nechátraly. Osada Buková byla známá svou likérkou a zámečkem. Důsledkem odsunu byly ale zdevastovány obě stavení. Osídlenců do Bukové také nepřišlo mnoho, takže zůstala jen čtvrtina domů. (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011)

V Jesenickém okrese téměř zanikly tři osady. Františkov blízko hranic poblíž Velkých Kunětic byl osadou bohatou na kamenickou výrobu a vývoz vápna. Po nuceném odchodu původního obyvatelstva ale tato výroba rychle upadla, protože nepřišlo tolik nových osídlenců. S tím souvisel i zdroj obživy, takže noví obyvatelé ve Františkově nezůstali příliš dlouho. V padesátých letech byly zbourány armádou dvě třetiny domů. U samotné hranice leží osada Terezín. Ani ona nebyla dostatečně dosídlena, takže řada domů zůstala opuštěná. Nejdříve je vykradli „zlatokopové“ s vidinou prodeje majetku za hranicemi a poté došlo ke zbourání těchto obydlí. Dodnes v Terezíně žije necelých dvacet procent obyvatelstva předválečného stavu. Třetí osadou, která neměla daleko k zániku, je Vysutá se svými několika hektary půdy, které zasahovaly za hranice Polska. Z tohoto důvodu byly některé pozemky nepřístupné. V padesátých letech 20. století došlo k úpravě státních hranic a veškerých 100 hektarů půdy ležících na polském území připadlo Československu. K obnovení původního stavu obyvatel před odsunem to ale nepomohlo, takže i tato osada zčásti zanikla. (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011)

Ve Zlatohorském okrese se nacházejí pozůstatky původně velké osady Salisov, která se vyznačuje svou spletitou historií. Toto místo bylo na začátku druhé světové války vybráno pro vybudování velkého vojenského skladu. V areálu zvaném MUNA byl velký lágr, kde byli zajati Angličané a později sovětsí vojáci. Využíván byl ale i nadále. „Po skončení druhé světové války byl v MUNĚ vytvořen tzv. sběrný tábor, do něhož byli v průběhu roku 1946 deportováni všichni Němci z Jesenicka, kteří měli být pomocí transportu odsunuti tam, kam si přáli jejich představitelé před válkou.“ (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011, s. 113) Závod Hassman a syn, specializující se na strojírenství, byl díky svému zaměření transformován v obdobích obou světových válek na válečnou výrobu. Později Ondřejovická strojírna a slévárna byla oproti většině domů po odsunu zachována a funguje doteď. Dosídlení Salisova se nikdy nepodařilo. Postupem času obyvatel ubývalo, ale v posledních letech došlo k výstavbě nových domů, a osada

se tak vyhnula úplnému zániknutí. Poslední osadou, která byla po válce udržena, je Javorná. V období před druhou světovou válkou a během ní v Javorné fungovala železárna, kterou původně vlastnili Vincenz Tlach a Vincenz Keil. Postupem času se vlastníci měnili. Za války se železárenská továrna na komponenty přeorientovala na výrobu válečnou. Roku 1947 ale vyhořela a výroba v ní nikdy obnovena nebyla. Osada byla osídlena jen zřídka a dnes v Javorné zůstalo jen pár domů. (Hnutí Brontosaurus Jeseníky 2011)

Dle získaných informací bych závěrem konstatovala, že úbytek obyvatel v pohraniční oblasti s sebou přinesl několik negativních dopadů od zprůtrhání duchovních vazeb s krajinou po upadání průmyslové a zemědělské výroby. V probíhajícím procesu osídlování chyběly pracovní síly zvláště v zemědělských oblastech, ale v průmyslových také. Na přelomu let 1946–1947 žilo na Jesenicku o více než polovinu méně obyvatel než v roce 1930, kdy Němci tvořili 90 % všeho obyvatelstva na Jesenicku. Roku 1947 už byly položeny základy českého osídlení, ale hustota obyvatel nepřibývala, jak se předpokládalo. Pro srovnání v červnu roku 1946 žilo na Jesenicku 21 417 Čechů, 45 378 Němců a v prosinci téhož roku přibýlo Čechů na číslo 29 543 a Němců ubylo na 4 528. Jejich úspěšný odliv probíhal ale mnohem rychleji než příliv nových obyvatel. (Káňa 1976)

Největším problémem spojeným s odsunem byl na Jesenicku nedostatek pracovních sil. Což se týkalo především průmyslových podniků založených na zpracování žuly a mramoru, lesních závodů a kovozávodů. Průmysl byl zdrojem obživy před 2. sv. válkou téměř padesáti procent obyvatelstva. V roce 1945 bylo na Jesenicku 122 průmyslových a živnostenských podniků a k tomuto roku také z celkového počtu pracujících v průmyslu bylo 85 % Němců. Největší koncentrace výroby byla v textilním a papírenském průmyslu, v kovoprůmyslu a kamenoprůmyslu, který byl v Jesenickém okrese zastoupen 25 závody. Protože většinu závodů vlastnili Němci, po jejich zkonfiskování připadly národní správě. Vzhledem k nedostatečnosti zaměstnanců musely být nejdříve určeny podniky, které budou fungovat dále a které zaniknou. Správci měli průmyslové podniky uvést do chodu. S odsunem Němců přišlo Jesenicko o řadu kvalifikovaných specialistů z oboru, díky nimž se tento kraj nepotýkal s finanční tísň. Na národních správcích bylo, aby takové odborníky zajistily, což většinou nebylo možné, protože takových Čechů přicházelo z vnitrozemí na Jesenicko minimum, takže se často musela výroba omezit,

nebo docházelo k vysokým ztrátám. Východiskem pro obnovu podniků se zdálo být jen znárodnění podniků a státní zásahy do ekonomiky.

Zemědělství také zasáhly velké ztráty, které byly způsobeny opět nedostatkem pracovních sil. I když je Jesenicko oblast s ne příliš dobrou půdou, zemědělství sloužilo jako zdroj obživy nemalého procenta obyvatel. Po vysídlení Němců tak neměl kdo sklízet úrodu a starat se o pole. Jak jsem již zmínila, byli sice najati mladí brigádníci, ale ti svým laxním postojem spíše brali, než dávali. Byl také zaznamenáno vysoké procento (až 70 %) úbytku dobytka, protože Němci většinou před svým odchodem hospodářské zvířectvo pozabýjeli. Tak se stávalo Jesenicko čím dál, tím závislejší na dovozu a na podpoře.

Jesenicko utrpělo velké ztráty v úbytku obyvatel, kvalifikovaných pracovních sil, v tradiční výrobě a v chodu celého kraje. Časová násilnost, se kterou byli Němci vysídlováni, s sebou nesla úpadek v průmyslu i zemědělství, ale také v sociální sféře. Region nebyl schopný tak rychle nastoupit na všechny složky veřejného života. Trvalo to, než byly otevřeny české školy, protože byl nedostatek učitelů, ve zdravotnictví chyběli rovněž lékaři. Ač zde byla snaha obnovit dříve prosperující kraj, realita byla někde jinde.

4 Využití řešené problematiky v žurnalistice

V této části řeším problematiku Odsunu Německého obyvatelstva na Jesenicku, kterou se zabývá má bakalářská práce, z pohledu žurnalisty v úvodním článku, interview, v anketě a recenzi. Tematicky se hodí do rubrik nebo příloh tištěných periodik a do odborných časopisů jako je Živá historie.

4.1 Úvodní článek

KE VZPOMÍNKÁM Z LIDNATÉHO JESENICKA

Jesenický region je v dnešní době zapsán v Česku jako nejméně prosperující s nejvyšším počtem nezaměstnaných lidí. Zcela určitě je to pozůstatek z dob poválečných, spojený s odsunem německého obyvatelstva. Příběhy lidí, kteří jsou s obdobím velkého transportu Němců spojeni, se dědí z generace na generaci už několik desetiletí. Krajinu odsun postihl v oblasti hospodářské prosperity, ale také v každodenním smyslu života.

Do druhé světové války žilo na Jesenicku přes devadesát procent Němců. V některých obcích bydleli například jen tři čeští obyvatelé (Domašov), v některých jich bylo třeba osmnáct (Česká Ves). Čechů nebylo tolik, aby se snažili vytvářet české spolky v této sudetské oblasti, či nacionální hnutí, jako jinde v republice. Toto území patřilo německým starousedlíkům několik staletí, kdy Jesenicko ekonomicky prosperovalo. Rozsáhlé textilky, výroba porcelánu a fabriky na dřevo, nábytek, zaměstnávaly široké okolí.

Odsunutá krajina

Neexistuje přesné číslo obyvatel, kteří byli nuceni po 2. světové válce Jesenicko opustit. Ještě za války emigrovalo z Jeseníku velké množství Němců, takže se tím výsledný počet zkresluje. V příhraničí zbylo jen malé procento německých obyvatel, kteří ale nebyli schopni obnovit prosperitu regionu z předválečné doby. Podle historičky Vlastivědného muzea v Jeseníku Michaely Kollerové bylo velice těžké oživit toto ryze německé území. „Češi tady nežili v takovém počtu. Chyběli zde lidé v samosprávě, školy byly jen německé, stejně jako úřady,“ popisuje historička Kollerová. Tím obtížnější bylo

později pro příchozí Čechy rozjet výrobu po Němcích, kteří ji dělali stejně po několik staletí. Vznikaly také problémy v každodenním životě, například ve zdravotnictví, protože chyběli lékaři. Problémy mělo i zásobování, které nebylo napojeno na Čechy, ale na Němce. „Dochází ke změnám vlastnických struktur, většina podniků je znárodněna, včetně domů Němců. Je odstartována řetězová reakce, přičemž zanikají osady, obce, ale také rozsáhlý kulturní život, který měl v životě Němců velké místo,“ doplňuje historička Kollerová.

Stejně jako v jiných sudetských oblastech, i na Jesenicku po odsunu německého obyvatelstva přicházeli noví obyvatelé. První vlna osídlování probíhala paralelně s transfery sudetských Němců, takže vznikl všeobecný chaos. Bezprostředně po druhé světové válce šlo o nejrozsáhlejší přesun obyvatel v dějinách. Lidé migrovali z celé Evropy za lepšími podmínkami a půdou. Otakar Káňa ve své knize Historické proměny pohraničí uvádí, že v první třetině minulého století žilo v bývalých Sudetech o 30% více obyvatel než dnes. Zaplnění míst po Němcích měly na starost Osídlovací úřady, které předpokládaly osmdesátiprocentní zalidnění a bezproblémové začlenění do struktury zbylé země. Realita ale byla jiná. Po úrodných oblastech na jižní Moravě nebo na Žatecku byla sice poptávka vysoká, ale stále o oblasti na severu naší země byl zájem malý. „Idealistický plán na navrácení krajiny do původního stavu nebyl možný. Některé oblasti, zvláště ty blízko hranic, nebyly vůbec atraktivní pro nové osídlence. Jesenicko se řadí do jedné z těch nejméně úrodných oblastí, které byly osídleny jen zřídka,“ popisuje hluchínský muzejní pedagog Jiří Neminář.

Dobrý den, vyberte si dům.

Myšlenkou na přestěhování se do některého z domů po Němcích se zabývali mnozí a někteří ji i uskutečnili. V poválečném období se do pohraničí přestěhoval každý čtvrtý Čech. Lidé migrovali z různých koutů republiky. Jedním z příkladů je rodina Ličkova, která pocházela ze Vsetínska a žila tam v chudých poměrech. Nabídka domu po Němcích pro ně byla příležitostí k novému životu. Rozhodli se pro Jesenickou oblast v údolí pod Pradědem, kde se rozkládala malá ves Domašov. Jednalo se o obec, ve které v té době žili jen tři Češi, ostatní byli Němci, tudíž po nich zůstalo mnoho prázdných a opuštěných domů. Ličkovi dostali na výběr ze dvou stavení, které mohli okamžitě převzít. „Maminka vždycky chtěla dům s hospodářstvím a velkou zahradou. Oba domy byly hezké a zachovalé, ale ten, který si vybrala, měl navíc velkou hospodářskou budovu a

rozsáhlý pozemek,“ říká dcera Anna, která tam žije dodnes. Jednalo se o bývalý mlýn s tradicí desítek let. Dům byl velmi dobře vybaven, v každé místnosti byly kamna a nábytek. „Měli jsme opravdu štěstí. Na půdě pod podlahou jsme našli sady nádobí, obrazy, šperky a další cennosti. Bývalí majitelé si to tam schovali nejspíš pro případ, že by se pro svůj majetek vrátili,“ popisuje vzpomínky paní Anna, podle které získali domov po bohatých lidech. Nebylo nic výjimečného, že se odsunutí Němci po několika letech vraceli podívat se, jak se daří stavení, ve kterém prožili kus svého života. „Několikrát přijelo německé auto a zastavilo před pozemkem. Nerozuměli jsme jim, ale pochopili jsme, že tady bydleli jejich předci. Jednou s nimi přijela i hodně stará paní, která si sedla k brance a plakala. Předpokládám, že to byla právě ona, jejíž portrét malé holky jsme našli na půdě,“ dodává paní Anna.

Pracovali ve svém, ale jejich to nebylo.

Někteří němečtí obyvatelé vyhnání nebyli, naopak musel zůstat na práce v továrnách, které přebrali noví osídlenci. Jednalo se především o antifašisty, kteří se ničím neprovinili. V pohraničí tak zůstalo Tak zůstalo pár Němců, kteří se ve známém prostředí cítili cizí. Jejich majetek byl zkonfiskován a obydlí, ve kterém bydleli, museli opustit, nebo v něm žili pouze jako nájemníci. Internovaní Němci pracovali v místních lesích, pilách, textilkách a měli omezený volný pohyb.

Své vzpomínky na tuto dobu předává devadesáti-šesti letá paní Adéla Linderová z České Vsi již po několik generací. Je původní obyvatelkou s kořeny, které sahají několik století zpět. „Moji předci žili u Frývaldova v České Vsi v rozsáhlém stavení s ornou půdou, která měla několik hektarů a na které pracovali také lidé z vesnice. Řemeslo se dědilo z generace na generaci,“ vzpomíná paní Linderová, která dnes žije v Jeseníku. Právě ona byla se svojí rodinou nucena opustit rodné obydlí a veškerý movitý i nemovitý majetek odevzdat státní správě. „Byli jsme si vědomi toho, co přijde. Schovávali jsme různě cenné věci, aby je nikdo nenašel a naše obydlí nevybrakoval. Nebyli jsme ničím provinilí. Jen tím, že jsme byli Němci. Aby nás rozeznali, museli jsme nosit, stejně jako ostatní šátek s písmenem N,“ vysvětluje paní Adéla. Jejich rozsáhlé stavení s nově vybudovanou pilou osídlili příchozí Češi z Ostravy. Začali zaměstnávat Němce, kteří ještě nebyli transportováni nebo nebyli nakonec určeni k odsunu.

V okolních opuštěných domech, které nebyly osídlené, fungovala dočasná bytovka pro zaměstnance, neboli vyhnané pracující Němce, včetně paní Adély. Její rodina

byla nucena pracovat na pile, protože nejlépe věděla, jak to tam chodí. „Bylo to neskutečně nespravedlivé. Byli jsme tam doma, byly to naše věci. Náš majetek. Na nic z toho jsme nesměli sáhnout, nemohli jsme spát v našich postelích a vařit v naší kuchyni. Byli jsme tam jen na práci,“ popisuje nepříjemné vzpomínky. Rodina Linderova nakonec nebyla odsunuta, ale zpět svůj majetek už nikdy nedostala. Smířili se s tím, že statek obývají noví lidé a v padesátých letech se přestěhovali do Jeseníku, kde odkoupili dům po jiných Němcích.

Obydlené pohoří aneb poválečná horská poušť.

Předpokládaných osmdesáti procent nově příchozích, kteří měli zaplnit prázdná místa po Němcích, nebylo na Jesenicku dosaženo ani zdaleka. Před 2. světovou válkou byla zalidněná celá pohoří, domy sahaly vysoko do kopců nad hlavní silnicí. Ministerstvo zemědělství a Osídlovací úřad pokládali za úspěšné osídlení ze tří čtvrtin. „Byly různé pokusy oživit zpět tento kraj. Češi už na Jesenicko nechtěli, takže se tady začali usídlovat Řekové a jiní cizinci. Stále ale méně, než v jiných oblastech,“ upřesňuje jesenická historička Kollerová. Neatraktivita horských oblastí zapříčinila zchátrání mnoha staveb, právě na úpatí hor. Z opuštěných domů se časem staly ruiny, které hyzdily okolní krajinu.

Kvůli neschopnosti nově příchozích obyvatel začalo postupně upadávat zemědělství. Dříve obdělávána pole, která byla obdělávána, se v nižších polohách proměnila v louky, v těch vyšších byly vysázeny stromy. Domy a pozemky po Němcích nebyly obydlené ani zdaleka. Řešením byla likvidace nevhodných stavení, kterých byla téměř polovina. „Vzpomínám si, jak chodili příslušníci státní správy od domu k domu a pečlivě si je prohlíželi. Na ty, kde nikdo nebydlel, nakreslili křížek. Neměli jsme ponětí, co dělají. Až za pár dní přišli a všechny ty označené domy zbourali,“ popisuje likvidaci pan Gerhard Kriegisch, který je jedním z neodsunutých Němců. I dnes je Jesenicko osídleno řídčeji, než jiné části Česka. První poodsunová generace je jediným stálým obyvatelstvem. Mladší generace se stěhují z regionu pryč, pokud nedostanou opravdu lákavou pracovní nabídku. Co ale Jesenicku nemůžeme odepřít, je čistá horská krajina, čerstvý vzduch a klid.

4.2 Interview

Pan Alfred Kriegisch je potomkem pamětnice Waltraud Kriegischové, která se narodila v Domašově, a i přes svou německou národnost zde prožila celý život. Paní Waltraud nebo Traudi, jak jí oslovovali spoluobčané, zemřela v srpnu 2015 v 88 letech a zanechala za sebou řadu vzpomínek nejen o období odsunu. Její synové Gerhard a Alfred její vzpomínky vyprávějí dále, jako by je sdělovala ona sama. Pan Alfred v tomto interview oživil nejednu bolestnou vzpomínku své maminky...

Odkud vaše rodina pochází?

Máma se narodila tady v Bělé, tehdy to ještě Domašov nebyl, stejně jako její rodiče, prarodiče a další předkové.

Víte, proč nedošlo k jejich odsunu po druhé světové válce?

Když tady v roce 1945 přišli Rusové, zatkli a vzali s sebou pána, který byl Werwolf (německý nacist, nepřítel působící s organizací během války a bezprostředně po ní). Ten vlastnil vodní mlýny na elektriku, která byla dodávána pro celý Domašov. Nikdo tomu nerozuměl, kromě mého dědy, který byl vyučený elektrikář a zámečník. Díky tomu nemuseli pryč.

Bylo více podobných případů, u kterých nedošlo k vysídlení?

To víte, že bylo. Noví obyvatelé, co přišli třeba z Olomouce nebo z Brna dostali velké statky a potřebovali lidi, kteří jim tam budou pracovat. Zůstalo tady asi dvacet rodin a skoro všechny potom museli nakonec pracovat v lese, někteří ještě taky pro Povodí Odry Šumperk.

Kde pracovala vaše maminka?

Ona a celá rodina pracovali taky pro lesy. Máma dělala v lese třicet pět let. Jejich šéf neuměl mluvit německy, takže se moc nedokázali dorozumět. Ona do poslední chvíle česky nemluvila, protože to neměla kde pochytit a na staré roky už se to nenaučila.

Mohla si vaše rodina nechat majetek?

Ne. Když přišel lesmistr, tak řekl, že půjdou pracovat pro ně a o bydlení se postarají lesy. Všem Němcům bylo zabaveno obydlí, a když zůstali a pracovali pro lesy, mohli zůstat ve

svém. Některé domy byly ale zabrané, takže se museli přestěhovat do jiných, volných. Naši tehdy vlastnili tři domy. Bydleli v jednom velkém, ale ten jim sebrali a museli se přestěhovat do druhého menšího, který vlastně od lesů dostali. Třetí jim zabavilo povodí Odry.

Dostali své domy někdy zpátky?

Zpět jim dali jenom jeden v devadesátém pátém. Ty druhé dva odkoupila máma v padesátém třetím, ještě než se vdala. Krátce na to prodala ten veliký barák Národnímu výboru za deset tisíc.

Tady v Domašově a Adolfovicích byly pracovní tábory, je to tak?

Ano, co jsem slyšel z vyprávění, tak nejhorší byl v Domašově, tam byli za války zavíráni Sověští vojáci. Jeden měl bratra, vojenského doktora ve Francii a ten chtěl vidět, kde se mu to všechno přihodilo, protože v tom táboře zemřel, no a než přijel, tak ten tábor zapálil nějaký Němec. To byla největší tragédie. Zemřelo tam 30 lidí. Doktoři a ostatní byli už sbalení a přestěhovaní v Adolfovicích táboře. Tam byli Francouzi, Angličané a Američané a pracovali v Dřevovlně. Ten tábor nebyl tak hrozný.

Po válce se z pracovních táborů staly internační střediska?

Přesně tak. Prý tam museli pracovat všichni, vyráběli i nábytek. Ti, kteří nepracovali v lese, museli jít dělat do táborů, než je odsunuli.

Jak tady probíhal odsun?

No všichni byli sbalení a nachystaní pořád s kufříkem, protože oni přišli a měli jste jenom půl hodinu na sbalení. A to, i když jste byli někde na práci. Museli jste rychle přiběhnout domů a sbalit se. Máma, i když pracovala pro lesy, tak měla stále nachystáno. Jednou se jim stalo, že přišla zpráva, že budou transportováni, i když neměli a nakonec to zrušili. Nevím, z jakého důvodu, táta už v té době v elektrárně nepracoval, ale asi potřebovali pracovní síly.

Byl odsun násilný, co vám vyprávěla maminka?

Čeští vojáci se chovali slušně a prý nikomu neubližovali. Oni to tady ani nekontrolovali, co si kdo s sebou zabalil. To až v Mikulovicích byla velká prohlídka. No, ale když sem přišli Rusové hned po válce, tak znásilnili hodně žen a dívek. Spousta jich se celé léto

schovávala. To mi taky maminka vyprávěla, že strávila celé léto na půdě. Pak přijela nějaká kontrola, tak to Rusům zakázali.

Odsunutí se tedy dostali do Mikulovic a kam dál?

No, tam je teda všechny zkontrolovali, co měli navíc, zabavili a odvezli někam pryč. Pak je naložili do vagónů po deseti rodinách, rodiny byly vždycky pohromadě. Vlaky jely buď do východního, nebo západního Německa, to ale nikdo nevěděl, kam se dostane. Některé dovezli třeba jen do Brna a jiné jenom do okolí na fušky. Takhle jsem to slyšel.

Platila nějaká speciální pravidla pro Němce určené k transportu?

Co vím, tak museli nosit pásky na ruce s písmenem N a měli vycházky jenom do půl osmé. Když byl někdo viděn později, voják, který hlídkoval, ho mohl zastřelit. Jednou mi maminka vyprávěla, jak pracovala na poli ve Filipovicích a neměla hodinky a přišel voják, že je půl osmé a že ji zastřelí. Ona vysvětlovala, že nemá hodinky a že už běží domů, tak jí posunkem dal najevo, že je to naposledy a nechal ji jít.

Vaše rodina zde měla asi hodně přátel, než je odsunuli, jste s nimi ještě v kontaktu?

Naše generace už těch německých známých moc nemá, ale rodiče si pořád s někým dopisovali. Párkrát nás přijeli i navštívit a dovezli nějaké sladkosti z Německa.

Přemýšleli Vaši rodiče o stěhování do Německa?

V období odsunu o tom přemýšleli, ale to by si museli podat žádost, což neudělali. Měli svůj domov i práci tady v Domašove. Vydělávat peníze musíte všude a kupovat si potřeby pro každodenní život taky. Tak proč se někam stěhovat, když tady jste s rodinou.

Jak vypadalo soužití s novými obyvateli?

Tím, že všichni pracovali v lese, tak se s novými obyvateli moc nesetkávali. Ale nevím nic o tom, že by tady panovala nějaká napjatá atmosféra. Tady to byl kraj, kde se politika moc neřešila a všichni to brali tak jak to je. Teď už nikdo nepocítuje žádný rozdíl. Žijeme tady vedle sebe a jsem rád, že jsem mohl vyrůstat v Jeseníkách.

4.3 Anketa

SPOJUJÍ MLADÍ LIDÉ SVŮJ KARIÉRNÍ ŽIVOT S JESENICKEM?

Nezaměstnanost v České republice celkově klesá. Pouze na Jesenicku byl k roku 2015 zaznamenán nárůst lidí bez práce. Nejméně atraktivní lokalita se s nezaměstnaností potýká už druhé světové války, kdy došlo k odsunu Němců. Zvláště pro mladé lidi je to region s nízkou poptávkou po práci, takže mnozí z nich odchází pracovat do jiných měst.

Stěhoval/a jste se za prací do jiného města?

Markéta Orth 25 let, Vedoucí pracovnice v IT firmě

Stěhovala jsem se nejen za prací, ale už v 15 - ti letech za střední školou, protože na Jesenicku ani přílišný výběr není. Co se týče práce, tak platy v Jeseníku se pohybují podstatně níže, náklady na život jsou také nižší, ale pokud je člověk trošku cílevědomý, nespokojí se s tak málo penězi. Samozřejmě i trh je úplně jiný, a pokud člověk pracuje a chce se rozvíjet ve specifitějších oborech, tak v menším městě ani takovou pozici nemusí najít. Do Jeseníku nemám v plánu se vrátit nejen kvůli pracovním možnostem, ale také malému kulturnímu vyžití, které člověk najde ve větších městech.

Adam Kouřil 32 let, Manažer pro bezpečnost

Odešel jsem z Jesenicka za studiem vysoké školy. Po dokončení jsem hledal cíleně práci v Praze. Vrátil bych se na Jesenicko jen v případě lákavé pracovní nabídky.

Klára Plačková 30 let, Šéfkuchařka

Na střední škole jsem měla různé vize, že půjdu pracovat do větších měst nebo i do zahraničí. Získala jsem ale zajímavou práci v gastronomii, tak jsem se rozhodla zůstat. Přece jenom, i když je Jesenicko kraj chudý na práci, tak cestovní ruch tady ještě nějaký je. Osm let pracuji ve stejném hotelu a dopracovala jsem se až na šéfkuchaře a své zaměstnání a město zatím měnit nehodlám.

Tereza Motyčáková 24 let, Profesionální hráčka basketbalu

Za prací jsem se nestěhovala pryč, ale odešla jsem z Jesenicka kvůli škole. Nyní si hledám práci v jiném městě. Vlastně za práci můžu považovat basket. Takže ano, šla jsem pryč

kvůli práci, jelikož jsem dostala v Praze nabídku, kterou v Jeseníku určitě nedostanu. Zatím neuvažuji nad tím, že bych se vrátila, i když to tam mám ráda, ale bohužel si myslím, že bych tam neměla takovou práci, se kterou bych byla spokojená.

Václav Illek 28 let, Nákupčí

Nejprve jsem pracoval v Jeseníku ve firmě Vítkovice power engineering, byl jsem spokojený, ale postupem času jsem se odklonil od firemní vize. Rozhodl jsem se jít za prací do většího města, protože v Jeseníku pro mě nebylo jiné uplatnění. Získal jsem dobrou práci v Brně, a i když mám Jesenicko moc rád a rád se tam vracím, neplánuju zatím návrat. Možná kdyby se naskytla nějaká dobrá pracovní nabídka. Jinak se do domoviny vrátím tak možná na dožití nebo vůbec.

Markéta Guzejová 24 let, Pracovnice v administrativě

Ano, stěhovala jsem se za prací do Brna, protože je v Jeseníku vysoká nezaměstnanost. Určitě se budu chtít vrátit, ale to je otázka desítek let, jestli bude na Jesenicku lepší ekonomická situace a bude jisté pracovní místo. Snaží se teď vytvářet nová pracovní místa, otevírat obchodní domy a podle mě se to bude jen zlepšovat.

Miroslav Dubšík 27 let, Operátor výroby

Žiju na Jesenicku celý život, získal jsem zde praxi v oboru a teď pracuju na pozici, která mě baví. Jinde bych sice dostal více peněz, ale tady mám zázemí a stěhovat se za prací zatím určitě nehodlám.

4.4 Recenze

Recenze na film Alois Nebel

Film Alois Nebel je natočen podle stejnojmenného komiksu scénaristy Jaroslava Rudiše a výtvarníka Jaromíra Švejdíka, který se prezentuje pod pseudonymem Jaromír 99. Části komiksů vycházely původně v časopisech Respekt a Reflex. Film je režisérským dílem Tomáše Luňáka, který natočil také několik krátkých filmů a videoklipů. Díky své specifické technice, jakou se film vyznačuje a také tématu vzpomínajícím na odsun Němců, se stal velmi diskutovaným ještě před premiérou. Filmové zpracování je kreslené, ale většina scén je natočena vizuálně a poté překreslena. Takto se černobíle prolíná kresba a realita.

Film je pro divácké oko velmi dobře zpracován, už v trailerech poukazuje na originalitu, se kterou jde ruku v ruce. Černobílé zobrazení působí prvorepublikovým dojmem s nádechem moderny, což by dodalo i zcela nudnému filmu na věrohodnosti.

V hlavní roli Aloise Nebela je obsazen Michal Krobot, dále ve filmu hraje Karel Roden, který má za sebou několik filmů s podobnou tematikou, Tereza Voříšková, Alois Švehlík a další.

Alois Nebel je Jeseničákem žijícím v budově vlakové stanice Bílý potok blízko Lipová-lázně. Tam také vykonává své zaměstnání staničáře. Děj se odehrává od září roku 1989 na vlakové stanici Bílý potok, kde Alois Nebel byl už v roce 1945, kdy ze stanice transportovali Němce. Tyto vzpomínky se mu často vybavovaly v mlhách. Spojení sovětského okupačního režimu v roce 1989 a vyhánění Němců z Jesenicka v roce 1945 mělo jistě pro Nebla nějakou spojitost. Jeho „mlhy“ ho zavedly až do blázince, kde scénář více zaostřuje na němého Karla Rodena, který překročil polsko-české hranice se sekýrou v ruce. Paralelně se tak odehrává děj Aloise Nebla a němého a někde uprostřed se mezi nimi nachází souvislost. Tyto dvě postavy mají v dějové linii své malé zápletky, které jsou později docela jednoduše a stručně vyřešeny.

Nebýt tak dobře zpracované grafiky, nevím, zda by byl film něčím zajímavý. Pravdou je, že filmů se sudetskou tematikou, příběhů přeživších obyvatel z dob odsunu, bylo natočeno už dost. Určitě by tato skutečnost neměla být nikdy zapomenuta a měly by se točit další. Tento film je jen příběhem jednoho pána, který viděl transporty svých

německých sousedů, ale o tom toho ve filmu příliš není, skončil v blázinci, poté odjel do Prahy, kde byl vyslán, aby se ucházel o práci a tam potkal paní, která obsluhuje záchody. Jiskření mezi dvěma staršími lidmi nenechá chladnými spousty diváků. Průběh seznámení byl velmi morální a ostýchavý. Závěr filmu byl věnován právě Aloisi Neblovi a Květě toaletárce, což bylo velmi pěkné a dojemné, ale vzhledem k tomu, že se ten film netočil vůbec kolem ní, tak bych viděla závěr trochu lépe propracovaný.

Velké plus vidím v tom, že se film točil v konkrétní oblasti s konkrétními místy tak, jak byla předloha původního scénáře. Obraz byl tomu také uzpůsoben, takže pro místní obyvatele, nebo ty, kteří v okolí Bílého potoka bydleli, je to příjemné pohlazení, že byl natočen film o malém nádraží v malé vesnici na Jesenicku. Také to pomáhá vytvářet představy ostatních diváků, kteří se chtějí obohatit netradičním filmem a mohou věřit, že to, co vidí, je reálné.

Film doporučuji shlédnout už jen pro své regionální dění, českou tvorbu a netradiční zpracování.

5 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala tématem odsunu německého obyvatelstva z pohraničních oblastí, průběhem odsunu a příčinou jeho vzniku. Dále jsem odsun konkretizovala na oblast Jesenicka, která je podle dnešních statistik hodnocena jako nejvíce problémová, co se týče zaměstnanosti. Vysídlení německého obyvatelstva bylo příčinou především Mnichovského diktátu a okupace tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava hitlerovským Německem. Kořeny odsunu ale sahají hlouběji do historie a k rozpadu Rakouska-Uherska a vzniklému Československu, kdy se na našem území ocitlo díky novým hranicím okolo 6 milionů Němců.

V Československu se během druhé světové války probudil radikální nacionalismus v čele s Edvardem Benešem, který bral vystěhování Němců jako svoji národní povinnost a proces k dokončení původní Československé republiky.

Samotný odsun měl dvě hlavní fáze, tzv. Divoký odsun a později organizovaný, přičemž byly stanoveny jasná pravidla pro transporty Němců do východního nebo západního Německa. Na Jesenicku probíhalo vysídlování obyvatelstva od roku 1946. V tuto dobu nevěděl žádný z Němců, jestli bude odsunut nebo ne. Tím, že se jednalo o horskou oblast, kde žilo jen minimum Čechů, část původních obyvatel vysídlena nebyla. Zemědělské i průmyslové odvětví potřebovalo pracovníky, takže si nechali několik Němců pro práci a ti byli odsunuti až nakonec, nebo nebyli odsunuti vůbec. Výsledkem mých analýz je jednoznačně fakt, že kdyby byl počet odsunutých a počet nových osídlenců stále souměrný a probíhal v pomalejším tempu, nemusela průmyslová výroba tolik upadat. To se týká také osad, které zanikly v důsledku nízkého osídlení po druhé světové válce. V některých obcích zbylo jen minimum obyvatel, takže byly připojovány k jiným. Problémem byla také neatraktivnost některých lokalit vzdálených od větších měst, které ležely blízko u hranic, a žilo tam jen několik starousedlíků. Tam se noví obyvatelé příliš nehrnuli kvůli špatné dostupnosti a méně úrodnější půdě. Ve městě Jeseník problém s osídlením nebyl tak velký.

Přirozeně to byl velice náročný úkol, zabezpečit, aby každá obec fungovala úplně stejně jako doposud. Některé byly už předurčeny k zániku kvůli své poloze nebo nejasné úpravě hranic v budoucnosti. Jesenicko mělo být převážně osídlováno Čechy z vnitrozemí

a ze Slezska, později zde ale vznikla demografická skladba různých národností, jako jsou Rumuni, Maďaři, ale také Řekové, kteří na Jesenicko emigrovali po občanské válce v jejich zemi.

Jesenicko se nikdy nevzpamatovalo z masivního odchodu většiny obyvatel a nedostalo se ani ve 21. století k původnímu stavu jak ekonomické prosperity, tak stavu obyvatel, jako před 2. světovou válkou. Negativní dopady zasáhly především průmyslovou výrobu, která se po 2. světové válce obtížně vracela k původnímu stavu, ale také zemědělství. Se vším souvisel především nedostatek pracovních sil, málo odborníků přicházejících z vnitrozemí a pomalý proces osídlování novými obyvateli.

Tématem odsunu se historikové zabývají dodnes a slovo Sudety zná alespoň z doslechu každý. Jak by vypadala naše republika, kdyby k tomuto kroku nedošlo, můžeme jen spekulovat. Dle zjištěných informací nebylo Jesenicko příliš politicky zainteresované – „každý si hleděl svého“. Takže nenávist vůči Němcům, která by pravděpodobně vyvstala u českých obyvatel, kdyby k odsunu nedošlo, by v tomto kraji nebyla teoreticky tak velká. Možná také díky tomu, že se jednalo o ryze německou oblast. V té době to byla pro Československo nevyhnutelná odplata za křivdy způsobené Německem během války. Jak by tato oblast prosperovala, kdyby byly podniknuty jiné kroky a republiku nuceně neopustily miliony původních obyvatel, se říci přesně nedá. Mezi odsunutými byla řada specialistů a kvalifikovaných lidí, kteří vedli průmyslovou výrobu prosperujícím směrem. Každopádně na mnoha místech a na Jesenicku taktéž zanikl různorodý potenciál, který mohl v budoucnu obohatit hospodářství. S příchozími obyvateli vznikl nový a jiný, protože nebyli schopni komplexně navázat na původní výrobu. Z Jesenicka se tak alespoň stala ve velké míře rekreační oblast, o což se zasadili noví osídlenci. V tomto směru krajinu nenechali zcela upadnout, ale udělali z Jeseníků místo pro rekreanty.

Seznam použité literatury

AUBRECHT, Richard. Válka.cz. *Druhá republika* [online]. 2014 [cit. 2016-02-25] Dostupné z: <http://www.valka.cz/11866-Druha-republika>.

BARTOŠ, Josef a kolektiv. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 - 1960, svazek XIII*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1994. ISBN 80-7067-402-4.

BENEŠ, Edvard. *Odsun Němců*. Praha: Nakladatelství JP, 1995. 103s. ISBN 80-901733-4-9.

BENEŠ, Edvard. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003. 554s. ISBN 80-206-0673-4.

BENEŠ, Zdeněk a kolektiv. *Rozumět dějinám: vývoj českoněmeckých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery, 2012. 304 s. ISBN 80-86010-55-4.

ČAPKA, František, Lubomír Slezák a Jaroslav Vaculík. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Cerm, 2005. 359s. ISBN 80-7204-419-2.

ČELAKOVSKÝ, Bořivoj. *Mnichovská dohoda 1938*. Praha: Tilia, 1999. 472s. ISBN: 80-8610-119-3.

DUFFACK, J. J. *Psywar 1938: První psychologická válka moderní doby: sudetská válka*. Praha: Naše vojsko, 2010. 307s. ISBN: 978-80-206-1113-0.

GEOCACHING. *Vojenská muniční továrna*. [online]. 2010 [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: https://www.geocaching.com/geocache/GC21MCA_vojenska-municni-tovarna?guid=095e9eb7-eea5-40d3-b9e3-dd0aeee7bd22.

GERŠLOVÁ, Jana, Sekanina Milan. *Téze k přednáškám dějiny národního hospodářství*. Ostrava: Vysoká škola Báňská, Technická univerzita, 2002. 128 s. ISBN 80-248-0203-1.

GROGER CHOCHOLATÝ, Franz. *Náš směr: Magazín pro českou národní politiku a historii. Othmar Spann* [online]. 2010 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://nassmer.blogspot.cz/2010/03/othmar-spann.html>.

HALADYOVÁ, Klára. *Odsun Němců z Bělé pod Pradědem*. Olomouc, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie.

HISTORIE ČNB. *Měnová odluka*. [online]. 2015 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: http://www.historie.cnb.cz/cs/emisni_cinnost/menova_odluka/.

Hnutí Brontosaurus Jeseníky. *Zaniklé osady Jesenicka*. Jeseník: Hnutí Brontosaurus Jeseníky, 2011. 126s. ISBN 978-80-254-9905-4.

HRADLOVÁ, Jana. *Odsun Němců z Frývaldova po roce 1945 ve světle českých pramenů a literatury*. Jeseník: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 1996. 68s.

HRUBÝ, Jakub. *Mnichovská dohoda – historickoprávní vývoj a důsledky*. Plzeň, 2012. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta Právnická, Katedra právních dějin.

HRUŠKA, Emil. *Sudetoněmecké kapitoly*. Praha: BMSS-Start, 2008. 296s. ISBN 978-80-86140-49-0.

HRŮZOVÁ, Klára. *Protektorát Čechy a Morava*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra dějin státu a práva.

KABÁTOVÁ, Hana. *Benešovy dekrety*. Pardubice: Filip Trend Publishing, 2002. 135 s. ISBN 80-86282-21-X.

KÁŇA, Otakar. *Historické proměny pohraničí*. Ostrava: Profil, 1976. 171s. ISBN 48-024-76.

Kolektiv autorů. *Proměny sudetské krajiny*. Domažlice: Český les, 2006. ISBN 80-86125-75-2.

KNOPP, Tomáš. *Předkládám na vědomí*. Jeseník: Základní článek Hnutí Brontosaurus Ještěř, 2004. ISBN 80-239-3590-9.

KRÁLOVÁ, Kateřina. *Vyschly nám slzy...Řeční uprchlíci v Československu*. Praha: Dokořán, 2012. 336s. ISBN 978-80-7363-416-2.

KRIEGISCHOVÁ, Lenka. *Válka.cz. Ekonomické a sociální dopady odsunu Němců na Jesenicku v letech 1945 - 1947* [online]. 2011 [cit. 2016-04-27] Dostupné z: <http://www.valka.cz/14365-Ekonomicke-a-socialni-dopady-odsunu-Nemcu-na-Jesenicku-v-letech-1945-1947->.

KUBÁTOVÁ, Helena a kol. *Mezigenerační proměny způsobu života na Hlučínsku*. Praha: Slon, 2015. 354 s. ISBN 978-80-7419-190-9.

KVAČEK, Robert, Miloš Heyduk. *Československý rok 1938*. Praha: Polart, 2011. 197s. ISBN: 978-80-87286-11-1.

MIKEŠOVÁ, Michaela. *Spojenecké konference během 2. světové války*. Plzeň, 2014. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra historických věd.

MIKŠÍČEK, Petr. Sedmá generace. *Krajina s odsunem* [online]. 2014 [cit. 2016-03-25] Dostupné z: <http://www.sedmagerace.cz/text/detail/krajina-s-odsunem>.

NĚMEČEK, Václav, David Barek. Dějepis.com *Hospodářská krize v Československu* [online]. 2013 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/hospodarska-krize-v-ceskoslovensku/>.

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, POSLANECKÁ SNĚMOVNA. *Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše. (Benešovy dekrety* [online]. 2015 [cit. 2016-04-25] Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/>.

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, POSLANECKÁ SNĚMOVNA. *Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky* [online]. 2011 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html.

POVOLNÝ, David. Online.muni.cz. *Co přineslo poválečné vysídlení Němců*. [online]. 2011 [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/tema/2203-tema-povalecne-vysidleni-nemcu>.

PRAŽSKÝ HRAD. *Emil Hácha*. [online]. 2015 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/emil-hacha>.

VYSOCKIJ, Viktor Nikolajevič. *Akce terminal: Postupim 1945*. Praha: Svoboda, 1977. 267s.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 - 1947*. Praha: Academia, 1991. 536s. ISBN 80-200-0328-2.

STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích 1948 - 1989*. Praha: Panevropa Praha, 1993. ISBN 80-85241-29-3.

STANĚK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945 - 1948*. Šenov: Tilia, 1996. ISBN 80-902075-3-7.

ŠIMÍČEK, Petr. Moderní dějiny. *Cesta k rozbití ČSR v roce 1938* [online]. 2013 [cit. 2016-02-12] Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/cesta-k-rozbiti-csr-v-roce-1938/>.

VYSOCKIJ, Viktor Nikolajevič. *Akce terminal: Postupim 1945*. Praha: Svoboda, 1977. 267s.

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byl(a) seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou (bakalářskou) práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová (bakalářská) práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové (bakalářské) práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 6.5.2016

Barbora Monžlová
jméno a příjmení studenta